

Nordic Slow Adventure - på vei mot et mer bærekraftig reiseliv?

2018

Det Helsevitenskapelige Fakultet/Idrettshøgskolen
IDR-2190 Bacheloroppgave og Metodelære, V2018.

Kandidatnummer 4

Innholdsfortegnelse

1	Sammendrag.....	2
2	Innledning.....	3
2.1	Problemstilling.....	5
3	Grunnleggende begreper – en innføring i tema	6
3.1	Reiselivets effekter på klima, og holdninger hos de reisende	6
3.1.1	Reiselivets påvirkning på klima	7
3.1.2	Cruiseturisme	8
3.1.3	Flyindustrien	8
3.1.4	Holdninger til klimaendringer og reiser	9
3.1.5	Effekter av klimaendringer på reiselivet	10
3.2	Guidens rolle, formidling og interpretasjon.....	12
3.2.1	Den transmoderne guide	12
3.2.2	Hva er interpretasjon?	13
3.2.3	Formålet med interpretasjon	14
3.3	Naturbasert reiseliv og bærekraftig turisme	16
3.3.1	Naturbasert reiseliv	16
3.3.2	Bærekraftig reiseliv.....	17
3.3.3	Friluftsliv.....	18
3.3.4	Slow Adventure	19
3.3.5	Nordic slow adventure	20
4	Metode	21
4.1	Dokumentstudier som metode	21
4.2	Søkeprosess og valg av litteratur.....	22
4.2.1	Klimaendringer og effekter av reiseliv	25
4.2.2	Naturguidens rolle og interpretasjon	28
4.2.3	Bærekraftig reiseliv og slow adventure	29
5	Nordic slow adventure – på vei mot et mer bærekraftig reiseliv?	32
5.1	Nordic slow adventure som bærekraftig konsept?.....	34
5.1.1	Mer tid fører til færre reiser?	34
5.1.2	Opphold og transport i naturen	36
5.1.3	Økonomisk kostnad gjør produktene «eksklusive».....	36
5.1.4	Kunnskapsformidling som bærekraftig element?	38
6	Sammendrag og avslutning	42
7	Litteraturliste.....	45

1 Sammendrag

Gjennom en semi-strukturert dokumentstudie, blant annet av engelskspråklig artikler fra de siste 15 årene, har jeg forsøkt å gi et bilde av noe av forskningen på tre tema som jeg synes bør være viktige og interessante for reiselivet – og spesielt for utdannede guider som arbeider innenfor det naturbaserte reiselivet i Arktis. Tematisk er oppgaven tredelt, hvor jeg først går gjennom forskningen rundt reiselivets påvirkning på klima, og kort om klimaendringer generelt som en bakgrunn for oppgaven. Videre ser jeg på den profesjonelle guidens rolle og oppgave i å kommunisere kunnskap rundt klima til gjestene, og samtidig som et forsøk på å gi besøkende gode opplevelser og et følelsesmessig forhold til naturen, som videre kan være med på å redusere de direkte og indirekte klimatiske effektene av turisme. Her er den transmoderne guiden, og interpretasjon som pedagogisk verktøy sentrale elementer. Som et tredje tema ser jeg kort på ulike former for naturbasert og bærekraftig reiseliv, og introduserer slow adventure som et mulig samlende begrep, samtidig som jeg går videre og presenterer konseptet nordic slow adventure som er hevdet å være spesielt godt egnet som ramme for bærekraftig produktutvikling i Skandinavia, hvor friluftstradisjonen står sterkt.

Oppgaven har som formål å gi leseren en «rød tråd», hvor jeg først ser på utfordringer knyttet til en vesentlig økning i antall reisende og klimagassutslipp fra reiselivsnæringen, for så å se på ulike elementer som kan være knyttet til reduksjon i utslipp. Min påstand er blant annet at nordic slow adventure som konsept har mange elementer som egner seg til å spre kunnskap om klimaendringer, og at det er mulig å endre gjesters holdninger til klima gjennom gode pedagogiske opplegg som egner seg godt innenfor rammene av konseptet. Samtidig som viktigheten av blant annet tid og måten en ferdes på i slow adventure konseptene i seg selv er med på å redusere både antallet gjester og i hvor stor grad disse er i transitt.

Nøkkelord: bærekraftig reiseliv, interpretasjon, klimaendringer, transmoderne guide, slow adventure, semi-strukturert dokumentstudie.

2 Innledning

I 2017 markerte De Forente Nasjoner (FN) «Det internasjonale året for bærekraftig reiseliv for utvikling» (FN, 2017), og vel 50 år er gått siden forskningen første gang satte fokus på klima som en utfordring for reiselivet (Kaján & Saarinen, 2013). Gjennom 1970 tallet ble det konstatert at effektene av klimaendring på reiselivdestinasjoner fortsatt i stor grad var ukjente (Scott, 2012), og ti år senere ble det klart at klimaspørsmål innenfor reiselivet ikke bare er kompliserte, men også at de værdata en da hadde ikke var nøyaktige nok for gode studier – en erkjennelse som til en viss grad fortsatt er gyldig i dag (Kaján & Saarinen, 2013).

På første halvdel av 1980-tallet var det for en stor del stille rundt forskningen på klimarelaterte spørsmål i reiselivet, før Wall mfl. (1986) undersøkte hvordan campere reagerte på lengre sesonger og endringer i klimatiske forhold. Igjen ble det på 1990 tallet gjort undersøkelser som satte fokus på *hvor få forberedelser reiselivsnæringen hadde gjort i forhold til klimaendringer* (Eadington & Smith, 1992; Wall & Badke, 1994), men det var ikke før 2003 at temaet havnet i en større politisk sammenheng under Djerba konferansen «Klimaendringer og turisme» (UNWTO, 2003). Her ble det oppfordret til at større internasjonale organisasjoner forsket mer på sammenhengen mellom klimaendringer og reiseliv, og videre i Davos i 2007 under «*The Davos Declaration on tourism and climate change*» hvor en oppfordret til å se nærmere på tilpasninger i reiselivet i forhold til klimaendringer. Samtidig ønsket en å se på muligheter for å *begrense skadevirkningene av reiseliv på miljøet* (UNWTO, 2007).

Fokuset på klima og reiseliv har gått i to retninger, ved at en både har sett på skadevirkninger og tilpasninger. Skadevirkninger av reiselivet på klima, og tilpasninger i reiselivet til de klimatiske endringene, både hos operatører og turister. For å begrense omfanget vil jeg i oppgaven hovedsakelig se på reiselivets indirekte påvirkning på klima i forhold til utslipp, og de direkte skadene som følge av økt ferdsel blant annet beskrevet i Scott mfl. (2012), Filimonau mfl. (2011) og Wang mfl. (2017). Når det er sagt vil flere av artiklene det refereres til i oppgaven inneholde elementer av begge retninger, siden skadevirkninger og tilpasninger gjerne er to sider av samme sak, som også beskrevet av Dubois og Ceron (2006).

Fokus vil være på de arktiske områdene, en relevant innfallsvinkel da reiselivsindustrien i nordområdene er spesielt avhengig av at klimaet holder seg noenlunde stabilt (Dawson mfl., 2010), men kanskje enda viktigere at både naturen og dyrelivet kan være totalt forandret i en

ikke alt for fjern fremtid dersom en ikke klarer å bremse de endringene en i dag ser (Edes, 2008; Stirling & Parkinson, 2006). Men også fordi en ser en nokså voldsom utvikling i reiselivet både på verdensbasis (FN, 2017; Innovasjon Norge, 2017; Scott mfl., 2012), og mer lokalt i enkelte områder nord for polarsirkelen, for eksempel Tromsø (ITromsø.no, 2016; Regjeringen, 2016) og Longyearbyen på Svalbard (Highnortnews.com, 2016; NRK, 2015).

Oppgaven vil fokusere på underkategorier av naturbasert turisme, og det er da spennende at naturbasert turisme i dag oppfattes som en større trend innenfor turistindustrien (Elmahdy mfl., 2017), og at forskning på naturbasert reiseliv er pågående (Fredman & Haukeland, 2017; Johansen, 2017; Margaryan, 2017), noe som både gjør oppgaven aktuell og relevant opp mot fagområdene jeg skal bevege meg inn i. I den forbindelse presenterer jeg slow adventure og nordic slow adventure begrepene som samlende for et utall konsepter som har flere likhetstrekk og overlappende intensjoner, for eksempel opplevelsesturisme og økoturisme.

NHO Reiseliv (2017) har for øvrig ambisjoner om at Norge allerede i 2030 skal være det foretrukne landet for bærekraftige natur- og kulturbaserte opplevelser, samtidig som det melder seg bekymringer fra enkelte om at beslutningstakerne i landet fortsatt ønsker å satse på masseturisme og kvantitet, framfor kvalitet og bærekraftighet (NRK, 2017a). Den tradisjonelle masseturisten får i den sammenhengen en lite flatterende beskrivelse av blant annet Dambo (2016)¹ som «[...] *passive aktører, kun opptatt av sitt eget ve og vel. De er dårlig forberedt og har lite kunnskap om områdene de besøker. Reisene deres bærer generelt preg av å haste fra et sted til et annet. Masseturisme er kjent for å utarme lokal natur og kultur, og lage permanente skader på miljøet*». I den sammenhengen blir det viktig for meg som utdannet guide å se på måter guiden kan formidle utfordringer knyttet til klimaendringer i Arktis, og på den måte ta sikte på å endre holdninger og atferd hos gjestene – en rolle som blant annet beskrives hos Andersen og Rolland (2016b, s. 175) som «[...] *å inspirere turistene til reflekterte holdninger til og bruk av naturen*».

Jeg foreslår altså her en rød tråd i oppgaven som kort fortalt tar for seg reiselivets innvirkning på klima, guidens oppgaver og verktøy som profesjonell formidler og holdningsskaper, og presenterer til slutt et konsept med rammer som guiden kan arbeide innenfor for å skape gode

¹ Sitat fra nettside

opplevelser og tilhørighet til naturen. Hvorvidt dette er en suksess lar jeg være opp til leseren å bedømme.

Metodisk er det gjennomført en *semi-strukturert dokumentstudie* (Mullins & Spence, 2003; Pawar & Spence, 2003) rundt oppgavens tema frem til i dag, med hovedfokus på de siste 15 årene. Det er ikke til å komme fra at dette er nokså store tema å gi seg i kast med på en bacheloroppgave hver for seg, og sett i forhold til utviklingen innenfor tema de årene undersøkelsen gjelder for kan jeg allerede her beklage at temaet ikke får den gjennomgangen det hadde fortjent. Hensikten er likevel ikke å gi en inngående beskrivelse og analyse av hvert av elementene i oppgaven, men å gi en innføring, oversikt, se på sammenhenger og bidra til en bedre forståelse. Anbefalt videre lesning om en vil gå dypere inn i tema vil være tilgjengelig utover i oppgaven.

2.1 Problemstilling

Problemstillingen kan basert på overstående formuleres som:

Nordic Slow Adventure - på vei mot et mer bærekraftig reiseliv? En dokumentstudie av reiselivets innvirkning på klima, og den profesjonelle guidens rolle i vern av naturen innenfor rammene av naturbasert reiseliv i Arktis.

3 Grunnleggende begreper – en innføring i tema

Klima og reiseliv er store tema som drar veksler på svært mange andre fagfelt, for eksempel økonomi, psykologi, markedsføring, kommersialisering, transport, biologi, økologi etc; områder blant annet Filimonau mfl. (2011) og Dubois og Ceron (2006) mener må komme sammen dersom en skal klare å få et helhetlig bilde av situasjonen. I forhold til oppgavens rammer kommer jeg ikke til å gjøre det her, og oppgaven med å se det helhetlige bildet får være et tema for fremtidige oppgaver med videre rammer og ressurser. En gjennomgang av grunnleggende begreper og teoretiske innfallsvinkler er likevel nødvendig for å forstå bakgrunnen til de tema som tas opp senere i oppgaven, og for å forstå hvorfor temaene oppgaven tar for seg er relevante. Jeg tar derfor i dette kapitlet hovedsakelig for meg effektene reiseliv har på klima, og ser kort på hvilke effekter klima har på reiselivet jf. Dubois og Ceron (2006). Videre gir jeg en innføring i guidens transmoderne rolle (Gelter, 2010), og den pedagogiske metoden interpretasjon som blant annet presentert av Tilden (1977), for så til slutt å se på reiselivets utvikling, og presenterer naturbasert-, og bærekraftig reiseliv fram mot konseptet nordic slow adventure som er en del av problemstillingen.

Teoridelen er nokså omfattende i forhold til oppgavens rammer. Det er her viktig å huske på at dette også er en del av dokumentstudien - både for å gi leseren et bilde av situasjonen innenfor de ulike tema, en helhetlig oversikt siden tema jeg mener henger sammen, og den «røde tråden» som nevnt i innledningen.

3.1 Reiselivets effekter på klima, og holdninger hos de reisende

Det argumenteres for at klimaendringer som følge av antropogen² aktivitet, har hatt en voldsom økning siden starten av det industrielle samfunnet på slutten av 1700-tallet, og at klimaendringer har ført til en rekke store endringer på jordens økosystemer og kretsløp (Wang mfl., 2017). Siden klimakonferansen i Rio de Janeiro i 1992 har klima, og klimaendringer i enda større grad kommet på den politiske dagsorden, og klimaendringene er av enkelte rangert over terrorisme som trussel mot menneskeheten (M. Hall & Higham, 2005). I løpet av denne perioden har det også vært fremført skepsis til om klimaendringene er menneskeskapte, blant annet av Shani og Arad (2014), holdninger som tilbakevises av flere sterke forskningsmiljøer, for eksempel IPCC (2007). Forskningsartikler som støtter teorien om at

² Menneskelig aktivitet

klimaendringer er menneskeskapte er overveldende, og M. Hall mfl. (2015) mener «skepsis» ikke lenger er et dekkende begrep, men at det er snakk om «fornektelse» når en fastholder sin skepsis til resultatene fra forskningen. Det er for øvrig ikke hensikten, eller innenfor rammene av oppgaven, å skulle gå detaljert inn på de mange interaksjonene mellom klima og reiseliv, verken økologisk, økonomisk, sosialt eller politisk. For en inngående, og svært god innføring i klima og klimaendringer kan blant annet Henriksen og Kanestrøm (2011) anbefales.

3.1.1 Reiselivets påvirkning på klima

Klimaendringer fører til store utfordringer for reiselivsnæringen, og det er anerkjent at reiselivsnæringen selv er en stor bidragsyter til de klimaendringene en enten allerede ser, eller som en tror at vil komme i framtiden (Nacipucha mfl., 2017). Men mens det finnes nokså omfattende forskning på klimaets innvirkning på reiselivet og i hvor stor grad turistindustrien er forberedt eller ikke på disse endringene (Dubois & Ceron, 2006; Kaján & Saarinen, 2013; Scott, 2012), er reiselivets effekter på klima i stor grad blitt ignorert inntil for noen år siden (Filimonau mfl., 2011; C. M. Hall, 2008). Samtidig har internasjonal turisme vokst enormt over de siste 60 årene, og er nå en viktig økonomisk faktor hos de fleste land, men kanskje vel så viktigere lokalt (Innovasjon Norge, 2017). Tromsøområdet hadde for eksempel en økning i antallet overnattingsdøgn på 32% i perioden 2015-2016³, og siden 2006 har antallet vinterturister økt med 618%⁴. Ingen andre områder innenfor reiselivsnæringen kan vise til like stor framgang i samme periode.

Reiselivet bidrar til klimaendringer gjennom utslipp av klimagasser, hvor hovedfokuset er på Karbondioksid (CO₂) og Metan (CH₄)⁵, hovedsakelig fra transport. Beregninger viser at reiselivet bidrar med om lag 5% av alle CO₂ utslipp globalt (Dawson mfl., 2010; C. M. Hall, 2008), mens de totale klimagassutslippene fra reiselivet utgjør 14%⁶ (Edes, 2008). For en gjennomsnittlig feriereise utgjør transportdelen, hovedsakelig fra fly, mellom 50% - 97% av det totale klimagassutslippet. Videre utgjør overnatting og bespisning omtrent 20% og aktiviteter 4% (Edes, 2008). Utslippene pr. reisende i antall kilo CO₂ varierer for øvrig svært mye i forhold til hvilke aktiviteter turisten deltar på, fra anslagsvis et par kilo for en fottur på fjellene rundt Tromsø, til flere tonn pr. gjest som deltar på et ekspedisjonscruise til Antarktis

³ Blant annet Petterson (2016) og (Dagbladet, 2016).

⁴ Blant annet Arctic - 365 (2018).

⁵ Her kan også nevnes hydrofluorkarboner (HFK), perfluorkarboner (PKF) og Svovelheksafluorid (SF₆).

⁶ I følge helt ferske tall (11.mai 2018) fra World Economic Forum skal de totale utslippene utgjøre 8%, men det har vært utfordrende å få tak i denne undersøkelse for å studere de nærmere (WEF, 2018).

(Amelung & Lamers, 2007; Eijgelaar mfl., 2010). Et annet mer konkret eksempel på dette er turer med beltevogn i Canada for å se etter isbjørn, hvor anslått CO₂ utslipp pr. gjest er 34 kg pr. tur (Dawson mfl., 2010).

3.1.2 Cruiseturisme

Cruiseturisme har for øvrig i stor grad vært oversett i klimadebatten, sannsynligvis siden den utgjør en for så vidt liten del av de totale utslippene med bare 1,5% (Eijgelaar mfl., 2010; Scott, 2012). Likevel er denne formen for reiser en svært viktig del av transporten for mennesker som besøker sårbare områder som Arktis og Antarktis, og det er en næring i vekst gjennom såkalt «se det for det er for sent» turisme til områder hvor både isbjørn og isbreer er i ferd med å forsvinne (Edes, 2008; Eijgelaar mfl., 2010). Det totale antallet passasjerer tredoblet seg mellom 2000 og 2007, hvor det i 2007 reiste 1.2 millioner mennesker inn i polare områder (Snyder, 2007). Ser en på lokale forhold utgjorde antallet cruisepassasjerer til for eksempel Longyearbyen like i overkant av 44.000 i 2017, med en forventet økning på i overkant av 6% i 2018 (Svalbardposten, 2018). En kan se på flere negative miljøaspekter ved cruiseturisme, blant annet tatt opp i NRK Brennpunkt dokumentaren *Shit O'hoy* fra 2017 (NRK, 2017b) - positivt er det at Hurtigruten ASA, som de første i verden, er i ferd med å ta grep om klimagassutslippene med hybridskip, som i fremtiden skal ta med gjester til de mest sårbare områdene (Molstad, 2018).

3.1.3 Flyindustrien

Internasjonale flygninger har hatt en økning på i snitt 6.5% hvert år siden 1950 – fra 25 millioner til 940 millioner i 2013. Verdens Turistorganisasjon (UNWTO) har videre beregnet at det i år 2030 vil være 1.8 milliarder flyreiser i året knyttet til rekreasjon (Scott mfl., 2012), og at det globale reiselivet skal øke med mellom 3-4% årlig (SNL, 2015). Det er heller ingen grunn til å tro at dette ikke stemmer når en vet at medlemmene av blant annet BRIC⁷ allerede i 2010 forventet en økning i reiser ut av landene på mellom 17% og 52% (Engeland, 2010; Scott, 2012), en beregning som også indirekte støttes også av Gössling (2005) som hevder at de industrialiserte landene kun har 15% av verdens befolkning, men står for hele 82% av alle reiser knyttet til rekreasjon. En må anta at utviklingsland får en økning i reiseaktivitet etter som velstanden stiger. Edes (2008) har for øvrig gjort en interessant sammenlikning hvor hun påpeker at om reiselivet hadde vært et land, ville det hatt verdens 5. største klimagassutslipp.

⁷ Brasil, Russland, India og Kina - SAINTS (2016).

Innenfor flyindustrien er det også en sterk tro på at teknologi skal være avgjørende for å få ned klimagassutslippene, noe blant annet Gössling og Peeters (2007) har sett på. I sin artikkel har de undersøkt diskurser innenfor næringen, blant annet misoppfatningen om at flyreiser er energieffektivt, og at teknologi vil være redningen. Flytrafikk har også fått økt oppmerksomhet da virkningene av å slippe ut klimagasser på 10.000 fot er blitt bedre kjent, og kan utgjøre så mye som 5 ganger så stor skade på klima jf. den samme mengde klimagasser produsert på havnivå, fra eksempelvis tog eller bil (Gössling & Peeters, 2007). Flygninger utgjør for øvrig omtrent halvparten av den totale distansen som tilbakelegges i reiselivssammenheng i Europa, men står for 80% av utslippene av klimagasser – beregninger anslår så mye som 90% innen 2020 (Peeters mfl., 2004). Klimagassutslipp i antall kilo pr. passasjer er for så vidt ikke så interessant her, og det finnes flere ulike måter å regne seg fram til dette på - tall fra 10 år tilbake i tid antyder at en person i løpet av en flytur indirekte står ansvarlig for omtrent 60% mer klimagasser enn en ville gjort om en hadde reiset samme distanse i bil (Gössling & Peeters, 2007).

Flybransjen selv jobber mot en 50% reduksjon i utslipp innen 2020 basert på tall fra 2000, og her er de økonomiske incentivene nok sterkere enn de klimatiske sett i forhold til at det ligger store besparelser å redusere bruken av drivstoff. Videre baserer tallene fra flybransjen seg på den voldsomme utviklingen en har sett innenfor flybransjen de siste 40 årene, og det er ifølge Peeters mfl. (2004) ikke naturlig at en slik utvikling vil fortsette – mer realistiske beregninger viser en reduksjon på i beste fall 0.65% årlig i perioden 2000 - 2040. Troen på at teknologi skal løse utfordringene med økningen i antall flyreiser er nok derfor noe overdrevet når en ser på tidligere viste tall hvor en forventer en økning i antall reisende på 6.5% pr. år. Den eneste måten å få ned utslippene i denne sammenhengen og på kort sikt blir derfor å fly mindre enn det en gjør i dag.

3.1.4 Holdninger til klimaendringer og reiser

Holdningene til menneskeskapte klimaendringer har ikke nødvendigvis endret seg i takt med vår kunnskap om skadevirkningene av vår reiselivsaktivitet, og noe av årsaken til dette kan være at mennesker er usikre på hva de skal tro på basert på informasjon de får blant annet gjennom media, samtidig som det «koster» å legge om en etablert livsstil. I en undersøkelse av Gössling og Peeters (2007) mente omtrent 50% av de spurte at det fantes en sammenheng mellom reiseliv og klimaendringer, i forhold til at klimaendringer enten allerede har effekter

på reiselivet eller kommer til å ha det i fremtiden. Kun 12% av de spurte i Gössling og Peeters (2007) hadde derimot troen på at reiselivet bidrar til klimaendringer. Samtidig så en at antallet personer som hadde et mer eller mindre bevisst forhold til klima i forbindelse med ferieturen var fallende over en 4 års periode, og at bare 4 personer av totalt vel 2.600 spurte nevnte begrensninger i flyreiser som et tiltak de hadde vurdert. I en noe nyere undersøkelse av Eijgelaar mfl. (2010) mener 21% at reiselivet har en innvirkning på reiselivet, mens 59% ikke hadde troen på det samme spørsmålet. Hos Dawson mfl. (2010) finner en at 69% av gjestene på isbjørnsafari er enige med utsagnet om at flytransport bidrar til klimaendringer, mens bare 7% i den samme undersøkelsen mente at klimaendringer kom til å ha en innvirkning på livene til isbjørn – en «morsom» observasjon blir det da at vel halvparten av de spurte svarte at de var på isbjørnsafari fordi de trodde isbjørnen kunne forsvinne – såkalt «se det før det før det er for sent» turisme som allerede nevnt tidligere i oppgaven. Kunnskapen om klima og klimaendringer er ikke nødvendigvis så mye bedre hos reiselivsbransjen selv i følge Nacipucha mfl. (2017), uten at jeg skal gå nærmere inn på det her.

3.1.5 Effekter av klimaendringer på reiselivet

Når reiselivsforskningen snakker om følgene av klimaendringer kan en skille mellom primære og sekundære effekter (Aall & Høyer, 2005), hvor de primære effektene kan være endringer av reisemønstre som en følge av for eksempel temperaturøkning, mens de sekundære effektene beskriver endringer i naturen. Samtidig kan en se på direkte- og indirekte effekter av turisme (Arnesen, 2017) hvor de indirekte effektene, i likhet med sekundæreffektene, vil være temperaturens påvirkning på troposfæren (kortere vintre, høyere tregrense, nye planter, andre dyrearter etc), og i mer synlig (og skremmende) grad på kryosfæren (for eksempel isbreer, havis og permafrost). De direkte effektene er da mekaniske skader fra mennesker og kjøretøy som beveger seg i terrenget. For meg er det mest relevant, og innenfor rammene av oppgaven å se på det som beskrives som indirekte og direkte effekter – begreper som jeg også kommer tilbake til senere i oppgaven.

Utslippene av klimagasser har i første omgang innvirkning på temperaturen på jorden, og en anslår en temperaturstigning mellom 1,8°C og 4°C mot slutten av dette århundret (IPCC, 2007). En temperaturendring på kun noen få grader kan ha store innvirkninger på miljøet, men også sosiale og økonomiske – og det er ikke vanskelig å se for seg de indirekte virkningene av klimaendringer på en bransje som kanskje spesielt i nordområdene er

avhengige av naturen rundt seg i produksjon av opplevelser. En forventer også at arktiske områder vil vise noen av de første tegnene på miljøforandring som en følge av klimaendringer, og en forventer at temperaturen her vil stige dobbelt så raskt som gjennomsnittstemperaturen ellers i verden (Dawson mfl., 2010). Når Longyearbyen da i desember 2017 gikk inn i sin 85 måned med temperaturer over normalen (Nordlys, 2017) og er varmest i landet i februar måned (Dagbladet, 2017) er det naturlig å spørre seg om det er disse endringene en allerede ser.

Følgene av klimaendringer i Arktis er for øvrig mange, og jeg var selv på Svalbard i oktober 2016 når bydelen Nybyen ble evakuert på grunn store mengder regn og faren for jordras – ikke helt det jeg hadde forventet på 78 grader nord i det som vanligvis betegnes som en arktisk ørken. Andre indirekte negative og globale effekter kan en også blant annet se i høyere havnivå, oversvømmelser, korallrev som dør, kortere vintre og høyere temperaturer på sommeren (Scott, 2012) – for å nevne noe. IPCC (2014) forventer samtidig en økning av forekomsten av ekstremvær, for eksempel stormer, sykkloner, og tørkeperioder – som igjen kan føre til for eksempel sykdommer, vann- og matmangel i utsatte deler av verden.

Det sagt – ikke alle klimaendringer er negative for reiselivsnæringen om en ser det fra et hovedsakelig økonomisk standpunkt. For eksempel har man i Churchill, Alaska klart å utnytte den lengre tiden det tar for sjøisen å danne seg, og får dermed lengre sesong hvor isbjørnen både befinner seg på land, og er lett å få øye på (Dawson mfl., 2010). Slik jeg tolker Kaján og Saarinen (2013) er utfordringen, sett fra et økonomisk ståsted, at lokalsamfunn i Arktis ikke er forberedt på økningen i gjester som følge av klimaendringer og muligheten til å se isbjørn og isbreer før de forsvinner gjennom blant annet «last chance» konsepter (Dawson mfl., 2010; Edes, 2008; Eijgelaar mfl., 2010). De «positive» effektene av klimaendringer er nok uansett kortsiktige, og selv for operatørene i Churchill ser ikke fremtiden lys ut med en nedgang på 22% isbjørn fra slutten av 1980-tallet fram til 2004 (Kaján & Saarinen, 2013). Andre antyder at mangelen på sjøis vil kunne føre til at binnene slutter å reprodusere seg i løpet av de neste 20-30 årene på grunn av blant annet matmangel (Stirling & Parkinson, 2006). Det er ingenting som tyder på at situasjonen er veldig forskjellig på for eksempel Svalbard, kanskje heller tvert imot (Dagsavisen, 2007).

Ser en på forskningen rundt tilpasninger til klimaendringer i land på nordlige breddegrader er det for øvrig en overvekt av litteratur som tar for seg indirekte virkninger i forhold til

aktiviteter på ski og skianlegg som en følge av klimaendringer (C. M. Hall, 2008; Kaján & Saarinen, 2013; Scott mfl., 2012; Varley & Medway, 2011). Bakgrunnen er at sesongen med snø blir kortere som en følge av temperaturøkning, og uten at jeg finner noen konkrete studier på aktiviteter i Nord-Norge er det nærliggende å tenke seg at det vil være store økonomiske utfordringer for aktører som jobber med blant annet hundekjøring, scootersafari og bresafari også her, om vintrene blir kortere enn i dag – blant annet kort beskrevet i Elmahdy mfl. (2017). Ser en videre på de positive økonomiske effektene for nordområdene er det, med dagens beregninger, sannsynligvis hit turistene kommer til å reise mot år 2050 – både fordi områdene vil ha en behagelig temperatur i forhold til det sørlige Europa, og fordi sommersesongen er blitt lengre (C. M. Hall, 2008; Scott, 2012; Scott mfl., 2012; Aall & Høyer, 2005). For dyr som tilpasser seg sesongene med bakgrunn i lysets endringer og ikke underlaget, og oss som etter hvert har begynt å like snø, er dette dårlig nytt!

3.2 Guidens rolle, formidling og interpretasjon

Jeg viste tidligere at klimaet i Arktis endrer seg raskere enn forutsett, og raskere enn ellers på kloden. En kan derfor påstå at det er i nettopp Arktis en spesielt bør arbeide for å få ned både det direkte og indirekte trykket en ser fra reiselivet. Som jeg skal viser under finnes det minst et pedagogisk verktøy den profesjonelle guiden kan benytte seg av i kunnskapsformidling - hvor målet er å påvirke gjestene på en slik måte at de skjønner utfordringene, får et forhold til naturen og videreformidler denne kunnskapen som ambassadører for Arktis.

3.2.1 Den transmoderne guide

Guideyrket og rollen til guiden har forandret seg mye siden turister begynte å komme til Norge på slutten av 1800 tallet (Mehmetoglu, 2007; SNL, 2015) – og i Cohen (1985) beskrives progresjonen fra guidens rolle som stifinner- å lede mennesker sikkert mellom to punkter, til i dag- hvor guiden har flere roller, og rollene har gått fra et fokus på instrumentelle kunnskaper⁸ til et økende fokus på sosiale- og kommunikative egenskaper. Horgen (2010) beskriver blant annet utviklingen som har funnet sted innenfor friluftslivet som en pedagogisering og en profesjonalisering, og at rollen som naturformidler i dag er et yrke som krever kompetanse ut over det å være kjentmann. Drar en dette videre er det her det blir spennende i forhold til oppgavens ramme og problemstilling, hvor *guidens rolle* blant annet

⁸ Kunnskap om navigasjon, klatring, padling, bål fyring etc.

har gått fra et fokus på gruppens behov (Cohen, 1985), til et økende fokus på kunnskapsformidling og vern av sårbar natur (Andersen & Rolland, 2016b; Hu & Wall, 2012; Moscardo, 1998; Weiler & Davis, 1993) gjennom *interpretasjon* (Gelter, 2008; Poudel & Nyaupane, 2013; Tilden, 2007). Gelter (2008) kaller denne type guide for den «*transmoderne guiden*».

3.2.2 Hva er interpretasjon?

Tilden (1977) var en av de første til å gi mening til begrepet interpretasjon gjennom boken *Interpreting our Heritage* som første gang kom ut i 1957, og hans sitat fra en ukjent parkvokter i United States Park Service står fortsatt som en av de mest siterte i interpretasjons litteraturen: «*Through interpretations, understanding; through understanding, appreciation; through appreciation, protection* (Ham, 2009, s. 49). I tråd med guiderollen over har også fokuset på hva denne type pedagogikk er skiftet fra et ønske om å gi gjestene mer kunnskap og en bedre opplevelse (Ap & Wong, 2001), til å i dag også i større grad å handle om å fremme bærekraft i reiselivet (Ham, 2009; Powell & Ham, 2008; Weiler & Ham, 2001). En finner for øvrig igjen samme tankene hos blant annet Lindblad's konsept for cruiseturisme i Antarktis: «*You can't protect what you don't know*» (Eijgelaar mfl., 2010, s. 340), i Næss (1999) hvor han mener at det å delta på enkle aktiviteter utendørs i form av *friluftsliv* var en konkret måte å fremme interessen for natur og miljøvern, og i Kielland (2015) hvor Nils Faarlund i liket med Næss mener at «*en ikke ødelegger noe en har kjær*» som svar på viktigheten i å være fortrolig med og ha et forhold til naturen.

Interpretasjon kan være mye, og litteraturen på området omhandler i stor grad aktiviteter og tilrettelegging for effektiv formidling av informasjon på turistdestinasjoner⁹. Det kan være formidling av enkle beskjeder om hvor en kan gå i terrenget, og hvilke områder en bør holde seg unna- både av sikkerhets- og bevaringsmessige hensyn¹⁰. Interpretasjon kan også formidle områdets kultur, eller dyreliv- og en ser eksempler på at interpretasjon også kan være manipulativt, for eksempel i det en guide forsøker å få gjester positivt innstilt overfor styresettet og politikk i Indonesia (Reisinger & Steiner, 2006). Interpretasjon er likevel ikke kun videreformidling av informasjon, noe Tilden (2007, s. 44) gjengir som: «*Information as*

⁹ For eksempel skilting, audio guiding, drama, foredrag brosjyrer etc.

¹⁰ Blant annet aktualisert i dokumentaren Brennpunkt Trolltunga (NRK, 2016)

such, is not interpretation. Interpretation is revelation based upon information. But they are entirely different things. However, all interpretation includes information”.

I Tilden (2007) beskrives interpretasjon som en unik form for kommunikasjon hvor guiden gjennom formidling av for eksempel et områdes økologi skal opphøye turen til noe mer- til en opplevelse for gjesten (Ap & Wong, 2001), og denne opplevelsen bør være så sterk at den positivt endrer gjestens holdninger (Ham, 2009). Bidder mfl. (2016) kaller dette for *appropriate visitor interpretation*, i betydning av at en må kommunisere på de riktige områdene for at gjesten både skal få den gode opplevelsen, for å «styre» gjestene i riktig himmelretning, og for å nå fram til gjestene i forhold til ulike kulturer, språk, tradisjon osv. Interpretasjon skiller seg i følge Gelter (2008) fra tradisjonell guiding i det at denne type formidling er basert på en aktiv dialog og en kreativ kommunikasjonsprosess for å gi gjesten en god læringsopplevelse.

For å få dette til holder det ikke å lese fra et sett notater, og Tilden (1977, s. 82) mener en må spille på flere «strenger», og beskriver god interpretasjon på denne måten: «[...] *an educational activity which aims to reveal meaning and relationships through the use of original objects, by firsthand experience, and by illustrative media, rather than to simply communicate factual information*».

3.2.3 Formålet med interpretasjon

Målet med interpretasjon er *provokasjon*¹¹ (Tilden, 1977), i betydningen av å vekke følelser og få gjestene til å tenke gjennom informasjonen basert på tidligere kunnskap og erfaringer i følge Ham (2009) – og skape det Moscardo (1996) kaller *mindful visitors*. Fokuset på provokasjon er spesielt interessant i sammenheng med oppgaven for det er ved hjelp av dette virkemiddelet blant annet Tilden (1977) mener en kan oppnå endringer i holdninger og væremåte, og dermed styrke aktiviteter som er positive for miljøet. Målet er en følelse av personlig tilknytning til området eller attraksjonen gjestene besøker (Reisinger & Steiner, 2006) – for eksempel fjordene på Vestlandet, isbreene på Svalbard, eller spekkhoggerne utenfor Tromsø. I Gelter (2008) presenteres dette også som muligheten for gjesten til å sammen med guiden selv være med på å *design* sin egen opplevelse gjennom en modell han

¹¹ Tilden (1977) har i alt 6 prinsipper for hva som er god interpretasjon, blant annet «provokasjon» som er hans 4. prinsipp.

kaller *Total Experience Management* (TEM), og en finner dette også igjen i beskrivelsene av *slow adventures* (Varley & Semple, 2015) hvor gjesten er en aktiv deltaker i en helt annen grad enn ved tradisjonelle produkter – produkter Gelter (2008, s. 11) beskriver som «[...] *superficial experiences of gazing at nature and culture*».

I Sletvold (2007), og Reisinger og Steiner (2006) beskrives *interpretasjon* både som en trend, og en sentral kompetanse for guider, samtidig som det er en svært krevende arbeidsmåte som fordrer guider med spesiell kompetanse og erfaring (Varley & Semple, 2015). En finner også at begrepet er tatt med i internasjonale definisjoner av guidebegrepet, blant annet som beskrevet av Gelter (2008)¹², og i en nokså nylig definisjon av naturguiden i Andersen og Rolland (2016b)¹³. Ser en på forholdet til NBT produkter vil nok viktigheten være ytterligere forsterket når det her blir oppfattet som mer hensiktsmessig å videreformidle kunnskap, enn å legge til rette for rekreasjon og spenning (Moscardo, 1998).

Det har vært kritiske røster til hvorvidt formålet med interpretasjon opp mot endringer i holdninger og atferd nås, blant annet Hollinshead (1999) og Ryan mfl. (2000). Eijgelaar mfl. (2010) klarer heller ikke å finne en statistisk signifikant sammenheng mellom å ta med mennesker inn i sårbare områder og positive holdninger til miljøet – i beste fall har gjestene fått mye ny kunnskap om området og klimaendringer. Andre igjen, for eksempel Hughes og Saunders (2005), Powell og Ham (2008) og Poudel og Nyaupane (2013) viser til gode resultater, både i forhold til overføring av kunnskap, positive holdningsendringer og til en viss grad endringer i atferd som en følge av interpretasjon. Utfordringene med å lage gode og helhetlige opplegg for interpretasjon, og dybden i begrepene *holdning* og *atferd* er derimot for komplekse til å gå inn på her – og for en grunnleggende innføring i sistnevnte kan jeg blant annet anbefale Svartdal (1998).

¹² European Federation of Tourist Guide Associations (FEG) gir følgende definisjon: "*the role of the tourist guide is to guide visitors from abroad or the home country in the language(s) of their choice, **interpreting** the natural and cultural heritage of the area of qualification*" and "*around the monuments, sites and museums of a city or region; to **interpret** in an inspiring and entertaining manner*" (Gelter, 2008, s. 8).

¹³ «Naturguiden har sitt virke som profesjonell leder og vert for kommersielle turistgrupper i naturen. Naturguiden skal legge til rette for trygge, lærerike og naturvennlige opplevelser. **Et av hovedformålene er å inspirere turistene til reflekterte holdninger til og bruk av naturen**» (Andersen & Rolland, 2016b, s. 175).

3.3 Naturbasert reiseliv og bærekraftig turisme

Hensikten med oppgaven er ikke å gi leseren de historiske linjene innenfor turisme og reiseliv. Naturbasert turisme som begrep, og formene for reiseliv innenfor denne kategorien, er derimot relevante i forhold til oppgavens problemstilling. Utviklingen av denne formen for reiseliv kommer blant annet som en følge av større sosiale endringer over de siste 40 årene og som en motvekt til utviklingen i reiselivet etter 2. verdenskrig. Det en i dag kjenner som masseturisme skapes blant annet på bakgrunn av billig transport, mer fritid, og økt levestandard (Mehmetoglu, 2007; Rosland, 2017), men også som en reaksjon på såkalt *hypermodernitet* (Varley & Semple, 2015) og *nanosekundkultur* (Gelter, 2010) – liv med raske endringer hvor tiden ikke strekker til, hvor en ønsker å maksimere opplevelsesfrekvensen. Jeg gir en kort innføring under, men kan anbefale blant annet Mehmetoglu (2007), Margaryan (2017) og Fredman mfl. (2012) om en skulle ønske å gå i dybden.

3.3.1 Naturbasert reiseliv

Naturbasert turisme (NBT) omfatter ulike former for turisme i følge blant annet Mehmetoglu (2007) og Margaryan (2016), og det både har vært (og er) uenighet om innholdet i begrepet. Det er likevel enighet om at begrepet generelt refererer til en type turisme som foregår i *relativt urørt natur med et fokus på naturopplevelser*, og videre også opplevelser/aktiviteter som er direkte avhengig av naturen (Margaryan & Fredman, 2017). Tangeland (2011) er i stor grad enig, men bruker som en del av sin definisjon også at dette er aktiviteter som gjestene må betale for. En ser også noe uenighet om engelske begreper som *risk*, *action* og *thrills* skal være en del av definisjonen (Buckley, 2012), og i forhold til oppgaven lener jeg meg på blant annet Rantala mfl. (2016) som mener debatten rundt disse elementene ikke er hensiktsmessige da de ikke nødvendigvis tilfører noe nytt. Fra min side ser jeg på «spenningen» i et produkt som høyst subjektivt, og egne erfaringer fra turer er at det som oppleves som en søndagstur for tyskeren, gjerne er en polarekspedisjon for amerikaneren. Buckley (2012) foreslår *rush* som en bedre betegnelse da begrepet ikke nødvendigvis involverer risiko, men også kan oppstå i møtet med naturopplevelser i arktisk natur.

Det som videre kjennetegner retninger innenfor NBT konseptet er for eksempel ønsket og muligheten for operatører til å kombinere naturvern med økonomisk vinning, ved å selge reiselivsprodukter som en økologisk service overfor gjestene (Keul, 2014). Skal en tro Duffy (2015) er det hele et ledd i «grønnvasking» og at NBT ikke er så miljøvennlig som den utgir

seg for, men et ledd i en naturlig utvikling for å kunne selge produkter i et samfunn hvor fokuset på klima- og miljø står sterkt – noe en også finner støtte i hos Margaryan og Stensland (2017).

Dette er kanskje også noe av grunnen til at NBT nylig er beskrevet som et av de raskest voksende markedene innenfor reiseliv (Margaryan, 2016; SAINTS, 2016) med rundt 3000 aktører bare i Norge (Klima- og miljødepartementet, 2016), og en økonomisk økning for opplevelsesturisme med 195% mellom 2010 – 2013 (SAINTS, 2016). Elmahdy mfl. (2017) har sett på hvorfor det kan forholde seg slik gjennom en STEEP analyse hvor de ser på ulike forhold i dagens samfunn som *sosiale-, teknologiske-, økonomiske-, miljømessige- og politiske trender*. Spesielt de sosiale trendene - hvor mennesker i dag er rike på penger, men ikke tid (cash-rich/time-poor), søker unike-, tilpassede- og autentiske opplevelser, og økt fokus på helse er viktige å trekke fram. Samtidig gjør økonomiske trender det nå mulig for mennesker i blant annet tidligere utviklingsland å reise i større grad enn tidligere. Økningen kan også skyldes behovet for å se naturfenomener i nordområdene før de forsvinner gjennom «last chance» konsepter, en pågående trend som blant annet beskrives av Edes (2008) og Eijgelaar mfl. (2010).

3.3.2 Bærekraftig reiseliv

Begrepet bærekraftig reiseliv stammer opprinnelig fra Brundtland kommisjonens arbeid tilbake i 1987 (WCED, 1987), og er ikke det samme som NBT, men deler blant annet det felles at ingen av definisjonene beskriver utfordringer knyttet til transport (Høyer, 2000). For mens NBT har bruk av naturen som sitt hovedfokus, går definisjonen av *bærekraftig reiseliv* videre ved å si at «(...) *bruken av naturlige ressurser for økonomisk vinning på en slik måte at ressursene har muligheten til å fornye seg*» (Stoddard mfl., 2008, s. 248), en formulering en også finner spor av i den norske Grunnlovens §112¹⁴ som: «[...] *Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterleken*».

I denne oppgaven benyttes begrepet *bærekraftig reiseliv* som et overordnet begrep for en hel rekke konsepter hvor en blant annet finner begreper som *opplevelsesturisme* (Rantala mfl.,

¹⁴ https://snl.no/Grunnlovens_miljøparagraf

2016; Swarbrooke mfl., 2003), *kulturturisme* (Stoddard mfl., 2008), *geoturisme* (NGS, 2018), *økoturisme* (Mehmetoglu, 2007) og *slow adventure* (Honoré, 2005; Varley & Semple, 2015).

Hovedfokus her er ikke bare at en ikke skal overforbruke naturen, men at en også skal sørge for at lokalsamfunnene hvor aktiviteten foregår skal være i likevekt både økonomisk og sosialt. Ser en på de kanskje mest kjente begrepene innenfor bærekraftig reiseliv, *økoturisme* og *geoturisme* -er det vanskelig å skille de fra hverandre, og definisjonene kan sammenfattes som «*ansvarsfulle reiser til naturområder hvor det tas hensyn til bærekraft og øker velstanden til innbyggerne der hvor aktiviteten finner sted*» (Mehmetoglu, 2007, s. 26). Blant annet Stoddard mfl. (2008) og Mehmetoglu (2007) mener begrepene naturbasert turisme og økoturisme i stor grad benyttes om hverandre, og ut fra min litteraturgjennomgang tyder mye på at dette stemmer godt også i forhold til andre begreper innenfor *bærekraftig reiseliv*, hvor en finner mange av de samme elementene igjen i de ulike definisjonene. For eksempel mener Mehmetoglu (2007) det er en sterk sammenheng mellom geoturisme og bærekraftig turisme, og Swarbrooke mfl. (2003) at opplevelsesturisme og økoturisme er overlappende begreper. Poenget er at det over tid er laget begreper og konsepter som alle i stor grad fremmer de samme elementene, uten at en er kommet til enighet om en felles beskrivelse av innholdet.

3.3.3 Friluftsliv

For de med noe kjennskap til tema ser en at det finnes flere likhetstrekk til den norske friluftstradisjonen, og Margaryan og Fredman (2017) går langt i å antyde at NBT og friluftsliv har flere likheter enn forskjeller. I Norge er filosofien bak friluftsliv blant annet beskrevet av Faarlund (1974) og Faarlund (1994), samtidig som refleksjoner i forhold til bruk av naturen og vern er beskrevet av eksempel Næss (1999) og Setreng (1976) – og sist men ikke minst Fritjof Nansen, som var en stor forkjemper for friluftsliv (Gelter, 2010). I *friluftsliv* er hovedfokus det enkle liv utendørs, naturopplevelsen og respekt for naturen – elementer som også kort beskrives i blant annet Margaryan og Stensland (2017), samt Varley og Semple (2015). I sistnevnte beskrives friluftsliv som «*[...] the basic philosophy is about simple, basic outdoor life, living comfortably in and with nature: starr[ing] at the flames in to a fire, or listening to the waves crashing on a beach. Just being outdoors.*» (Varley & Semple, 2015, s. 81). Oppgavens rammer tillater dessverre ikke at dette får en fullstendig behandling her, men friluftslivets historie i Norge er godt sammenfattet i blant annet M. Johannessen (2016), og innholdet i begrepet er kort, men godt sammenfattet i blant annet Kielland (2015). Det argumenteres for øvrig med at begrepene økoturisme og bærekraftig turisme aldri har fått den

store gjennomslagskraften i Skandinavia, da det har vært sett på både som et overflødig- og til dels fremmed konsept siden våre tradisjoner med naturbasert reiseliv og friluftsliv allerede er dekkende for begrepene (Margaryan & Stensland, 2017).

3.3.4 *Slow Adventure*

Et konsept som jeg oppfatter som samlende innenfor mylderet av sjangre som er beskrevet over, er *slow adventure* (Dickinson mfl., 2011; Guiver & Mcgrath, 2016; Oh mfl., 2016; Varley & Semple, 2015). Begrepet stammer opprinnelig fra *slow food* og *slow cities* bevegelsene på 1980 tallet, og ble gjort populært igjen av blant annet Honoré (2005). I forhold til oppgavens formål kommer jeg til å benytte *slow adventure* som en felles betegnelse da det også her ikke er full enighet om bruken av begreper, og en finner også bruk som for eksempel *slow travel* og *slow tourism* for å beskrive både deler av-, og konseptet som helhet (Guiver & Mcgrath, 2016; Mcgrath & Sharpley, 2016; Oh mfl., 2016). Jeg oppfatter også dette å være i tråd med ny forskning fra for eksempel SAINTS (2016), hvor Bodøbaserte Nord Universitet er med som en av partnerne.

Blant de mest vanlige formålene med *slow adventure* finner en blant annet en dypere og mer meningsfull relasjon mellom gjest, natur og lokalbefolkning (Guiver & Mcgrath, 2016), produkter som er avhengig av naturen (Varley & Semple, 2015), og som et konsept som er bærekraftig både i forhold til økologi og lokalt næringsliv (Dickinson mfl., 2011; Oh mfl., 2016). Videre som en form for reiseliv hvor en unngår *action* og *thrills* – samtidig som en skal ha respekt for både land og dyr i de områdene hvor aktiviteten finner sted, og at aktivitetene i hovedsak foregår uten motorisert transport (SAINTS, 2016). En finner med andre ord igjen mange av de samme tankene i *slow adventure* som en ser også i for eksempel økoturisme og geoturisme, mens hovedforskjellen er at i *slow adventure* er det fokus på å at reisen er en del av turen, for å tone ned viktigheten av å nå en destinasjon (Dickinson mfl., 2011). Til slutt, og kanskje viktigst, også som et begrep som beskriver utfordringer- og til en viss grad konkrete løsninger knyttet til transport (Dickinson mfl., 2011; Oh mfl., 2016). I Varley og Semple (2015, s. 79) sin generelle beskrivelse heter det at: «[...] *the concept of slow adventure is based on an appreciation of the journey as an experiential dimension rather than the chore of getting to a destination. In this sense, the journey, being there, in the land or on the sea is the holiday*”.

3.3.5 Nordic slow adventure

En spennende videreutvikling av begrepet er for øvrig lansert av Varley og Semple (2015) hvor de ser på slow adventure som en spesielt godt egnet konsept i de nordiske landene, og ved å trekke inn elementer fra *friluftslivet* lanserer de begrepet *nordic slow adventure* – for øvrig en kobling som også Andersen og Rolland (2016a) beskriver. Varley og Semple (2015) trekker blant annet inn *tid* og *tidsforløp* som viktige elementer i nordic slow adventure, og viktigheten av at gjestenes opplevelse fordrer at de kobler seg på i mye større grad enn i tradisjonelle produkter, for eksempel en nordlystur med minibuss. I oppgaven benyttes begrepene slow adventure og nordic slow adventure noe om hverandre da grunntankene i all hovedsak er de samme.

I slow adventure blir guidens rolle ytterligere forsterket, blant annet fordi guiden tilbringer mer tid med gjestene og at en søker kvalitet over kvantitet (Dickinson mfl., 2011), men også fordi disse produktene krever gode kunnskaper om hvordan en ter seg i arktisk natur både i forhold til sikkerhet og vern. I forbindelse med UIT - Norges Arktiske Universitets sitt 50 års jubileum (Aarskog, 2018) uttaler for øvrig leder av Arctic Nature Guide studiet i Longyearbyen Sigmund Andersen at: «*Vi ønsker å gi turistene langsomme opplevelser, der de får tid til å bli en del av naturen. Gjennom det våre studenter lærer og formidler videre, håper vi å kunne påvirke turistene til å bli litt lengre og oppleve naturen på en slik måte, når de først kommer til Svalbard.*» Dette er selve kjernen i sistnevnte konsepter, og viktig å ta med seg inn i kapittel 5.

Basert på en nokså kondensert dokumentgjennomgang har målet med teorikapittelet vært å gi leseren en grunnleggende forståelse for oppgavens tema, og ytterligere forsterke relevansen til oppgavens problemstilling. I neste kapittel gir jeg en mer detaljert beskrivelse av hvordan jeg er kommet frem til akkurat denne litteraturen, og hva en *semi-strukturert dokumentanalyse* innebærer.

4 Metode

I dette kapitlet vil oppgavens metodiske tilnærming presenteres, og jeg gir en begrunnelse for metodevalget opp mot oppgavens tema og problemstilling. Valg av metode er en viktig og sentral del av forskningsprosessen, og metoden en velger er et middel til å løse utfordringer og komme frem til ny kunnskap (Dalland, 2012). Metoden en velger er også med på å sette rammer for hvilken informasjon som presenteres, og en velger den metoden som best passer til de rammene en har for det vitenskapelige arbeidet som skal gjøres. Gjennom kapittelets ulike deler reflekteres det over svakheter og styrker ved de ulike fremgangsmåtene.

Hensikten denne delen av oppgaven er for øvrig ikke en gjennomgang av hva metode er, eller å gi en gjennomgående forklaring på ord og uttrykk som brukes i metodelitteraturen. For den interesserte leser kan jeg anbefale blant annet Dalland (2012), Olsson og Sørensen (2013), Halvorsen (2008) og Jesson (2011).

4.1 Dokumentstudier som metode

Dokumentstudier og litteraturstudier har lenge vært sett ned på som en vitenskapelig metode som ikke er forskning, og som enkelte tidsskrifter kun de siste årene har begynt å anerkjenne i sine publikasjoner (Jesson, 2011). Dette kan en til en viss grad også finne igjen i metodelitteraturen, blant annet i forhold til at det finnes få helhetlige beskrivelser av hvordan en går frem. Forskjellen mellom litteraturstudier og dokumentstudier er heller ikke godt beskrevet. Hovedforskjellen skal være at «(...) *litteraturstudie basert på skrevne forskningsbaserte tekster og dokumentstudie er basert på andre skrevne tekster*» (Stensli, 2015, s. 35). Samtidig kan en si at en dokumentstudie går mer konkret på oppgavens tema, mens litteraturstudien er mer overordnet (Forsberg, 2003) Slik jeg tolker det er det nok heller tradisjonen innenfor enkelte disipliner som styrer begrepsvalget, hvor tunge vitenskapelige miljøer med datagrunnlag som i hovedsak presenteres i tabellform benytter seg av *litteraturstudier* som begrep, mens det innenfor samfunnsvitenskapelige disipliner er vanligere å benytte begrepet *dokumentstudier*. I følge Jesson (2011) er det fortsatt en del forvirring rundt begrepsbruken, og begrepene benyttes om hverandre uten at det nødvendigvis ligger en dypere refleksjon bak.

I denne oppgaven har jeg gjennomført en *semi-strukturert dokumentstudie* (Mullins & Spence, 2003; Pawar & Spence, 2003), hvor de skriftlige kildene er basert på primær- og

sekundærlitteratur. Mens primærdata hentes fra den opprinnelige forfatteren, er sekundærkilder og sekundærdata i korte trekk data som allerede er samlet inn, eller en at en benytter seg av data fra en forfatter som henviser til andre sine artikler (Olsson & Sørensen, 2013). Sekundærkilder vil da være basert på andre sin forskning eller teorier, noe som innebærer at sekundærkildene ikke er like sikre som primærkilder. I arbeidet med oppgaven har jeg benyttet meg av begge typer skriftlig materiale.

En dokumentstudie er en skriftlig vurdering av allerede eksisterende kunnskap innenfor et fagområde (Jesson, 2011). Innenfor denne metodesjangeren kan en skille mellom grunnleggende-, og systematiske/strukturete dokumentstudier hvor hovedforskjellen ligger i hvordan en søker opp og analyserer litteraturen. Oppgaven her faller innenfor begrepet *semi-strukturert* da jeg både benytter meg av systematiske søk, samtidig som jeg manuelt henter inn annen litteratur som ligger utenfor hovedkriteriene. Jeg forsøker å gi et bilde av dagens status på tema, samtidig som jeg forsøker å bidra til en utvidet forståelse ved blant annet å sette flere tema inn en sammenheng – «den røde tråden» som stadig vender tilbake til.

Opgavens hovedmål er å gjennomføre en dokumentstudie innenfor feltene *reiselivets påvirkning på klima, guidens rolle og pedagogiske verktøy, og presentere et konsept med rammer som skal egne seg i Arktis og som guider kan arbeide innenfor*. Som jeg allerede har nevnt tidligere er forskningen på feltet under utvikling, og en gjennomgang som dette kan være behjelpelig med å få en oversikt over forskning- samtidig som en dokumentanalyse kan gi en pekepinn på om det fortsatt finnes områder som må undersøkes nærmere (Ford mfl., 2011) og/eller hvilken generell retning forskningen går i.

4.2 Søkeprosess og valg av litteratur

Innhenting av data til oppgaven er gjort gjennom databasen Oria som en blant annet har tilgang til gjennom UIT – Norges arktiske universitet (UIT)¹⁵. Søkjetjenesten Oria er en felles portal til det samlede materialet som finnes ved norske fag- og forskningsbibliotek, supplert med en mengde elektronisk materiale fra åpne kilder – blant annet flere hundre internasjonale databaser som en får tilgang til ved å være på UIT sitt nett samtidig som en søker.

Utfordringen med å søke i et system som går såpass bredt ut er at en får mange treff, og det er utfordrende å velge ut relevant litteratur i en liste uten å gjennomgå det skriftlige materialet.

¹⁵ <https://uit.no/ub>

Denne fremgangsmåten har nok ført til en del ekstra arbeid i søket etter relevante kilder og data, samtidig som jeg har fått en bredere innsikt i både det primære- og nærliggende fagområder. Likevel er det gjort begrensninger i søket opp mot publiseringsår¹⁶ (2003 – 2017), type skriftlig materiale (artikler) og språk i det skriftlige materialet (engelsk)¹⁷. Videre er det gjort begrensning mot fagområdet «samfunnsvitenskap», og som beskrevet under er det gjort ytterligere begrensninger mot database og fagområde på enkelte av oppgavens tema for å generere en håndterbar mengde treff gitt oppgavens rammer.

En semi-strukturerte fremgangsmåte har også gjort at jeg har hatt muligheten til å hente inn litteratur som ikke har dukket opp i mitt primærsøk, men som basert artiklene fra primærsøket er sentrale i å besvare problemstillingen. Ved jevne mellomrom i oppgaven er det også referert til andre artikler utenfor kriteriene i primærinnhentingene som er ansett som nødvendige for å forklare eller støtte opp om ulike deler av gjennomgangen, en fremgangsmåte som blant annet er brukt i Kaján og Saarinen (2013). Videre er litteratur som i første omgang ble funnet på bakgrunn av primærsøket valgt bort da det viste seg å ikke inneholde relevante data, data som er dekket av annet skriftlig materiale, eller data som er for spesifikke i forhold til oppgavens tema og omfang.

I valg av metode er det videre viktig å ta hensyn til troverdighet og pålitelighet i de data en samler inn, henholdsvis *validitet* og *reliabilitet* (Dalland, 2002), og det er viktig at begge disse elementene scorer høyt om det vitenskapelige arbeidet skal ha gjennomslagskraft. Oppgavens rammer og forskerens ressurser kan være en medvirkende årsak i å senke oppgavens kvalitet, og det er viktig å være åpen og ærlig om prosessen (Dalland, 2002).

Troverdigheten til de data som er samlet inn handler om hvorvidt dataene i litteraturgjennomgangen ansees som gyldige, og om hvorvidt de har en relevans i forhold til problemstillingen (Dalland, 2002; Halvorsen, 2008), noe jeg mener er sikret gjennom søkeprosessen. Blant annet er det gjort søk gjennom søkemotoren Oria som nevnt over. Det er videre søkt på nøkkelord som er relevante for temaene jeg skal dekke i oppgaven, og det er gjort en utvelgelse blant annet basert på hvorvidt det skriftlige materialet er fagfellevurdert. En kunne gjort ytterligere kvalitetssikring ved å sortere materialet på antall siteringer hos

¹⁶ Intervallet er valgt på bakgrunn av når den første konferansen med fokus på reiseliv og klima (UNWTO, 2003).

¹⁷ Valget om å kun søke etter engelskspråklig litteratur har i liten grad ført til begrensninger i antall treff.

andre, men jeg ønsket ikke å begrense meg til en slik liste da antallet siteringer ikke automatisk er et kvalitetsstempel, samtidig som det innenfor rammene av oppgaven er svært ressurskrevende. Ved å gå bredt ut vil en uansett til en viss grad kunne få en generell innsikt i hvilke artikler som går igjen hos andre, og dermed gjøre en kvalitetssikring derfra.

Pålitelighet er på sin side knyttet til datagrunnlaget, for eksempel hvilken type data, innhentingsmetoden og bearbeidingen – og forteller oss noe om hvor pålitelige dataene er. Påliteligheten er eksempelvis høy om datainnhenting er gjort systematisk og det leder til relevante data, og i motsatt ende lav om datainnhenting er ustrukturert og gir stor variasjon i de data som er samlet inn (Halvorsen, 2008).

I kvalitativ og samfunnsvitenskapelig metode kan videre både troverdighet og pålitelighet være utfordrende å ivareta da man i den empiriske analysen tolker data ved å benytte seg selv som et instrument (A. Johannessen, 2010). Troverdigheten og påliteligheten knytter seg her ikke til talldata, men tekstdata. En kan sikre seg til en viss grad med å opptre saklig både med hensyn til metoden for datainnsamling, og i analysen. Oppgaven min som forsker blir dermed å unngå feilkilder underveis i arbeidet med oppgaven (Halvorsen, 2008). Utvelgelsen av relevante data vil også være basert på en viss grad av subjektivitet (Wang mfl., 2017) basert blant annet på mine egne erfaringer og interesser, særlig i utvelgelsen av data som ikke er knyttet til primærsøket. Det vil si at det er mulig at noen relevante skriftlige materialer har falt utenfor, og ikke er tatt med i oppgaven. I min semi-strukturerte tilnærming vil nok data kunne variere noe basert på både fremgangsmåte og subjektivitet, og er helt klart en av svakhetene med måten metoden er utformet på her.

Siden oppgaven tar for seg noe ulike områder for forskning har det vært nødvendig å dele litteratursøket i tre ulike deler, og jeg tar under for meg resultatene fra de ulike søkene, og kommenterer kort på fremgangsmåte. Det er også viktig å nevne, at mens hovedfokuset i artiklene er det som sorterer de inn i ulike tabeller, vil flere bli brukt på tvers av tema i oppgaven - noe som jo også er noe av poenget gitt oppgavens innledning og problemstilling.

4.2.1 Klimaendringer og effekter av reiseliv

I søket etter artikler på tema «klimaets innvirkning på reiseliv» ble det tidlig klart at jeg måtte gjøre noen begrensninger da det første søket med de engelske nøkkelordene «tourism» og «climate change» genererte vel 130.000 treff i perioden 2003 – 2017 – og 1103 nye innføringer siste måned¹⁸. En løsningen kunne vært å korte ned tidsintervallet, men faren da ble å gå glipp av viktig litteratur i perioden når dette kom på den politiske dagsorden i forbindelse med UNWTO sin konferanse i 2003 som er beskrevet tidligere (UNWTO, 2003), og i tiden etter.

I gjennomgangen av artikler under forberedelsene til oppgaven var det en gjenganger at forfatterne begrenset seg til en database i sine søk (Elmahdy mfl., 2017; Kaján & Saarinen, 2013; Wang mfl., 2017), og uten at noen av forfatterne sier det direkte, er nok noe av grunnen å begrense antall treff. Andre igjen oppgir ikke hvilke(n) database de benytter i litteratursøket (Guiver & Mcgrath, 2016), men i forhold til antall treff antar jeg at det er snakk om en nokså omfattende begrensning også her. Basert på dette ble derfor søket lagt til databasen *Taylor & Francis Online*¹⁹, en database hvor en vesentlig del av mine treff i forarbeidene kom fra, og som samtidig er en del av Oria. Databasen inneholder også artikler publisert i *Journal of Sustainable Tourism*, rangert som et av de beste nettstedene innenfor reiselivsforskning (Bramwell mfl., 2017). I dette søket valgte jeg videre å begrense meg til artikler, og utelater dermed eksempelvis bøker og avhandlinger.

Søkeordene som ble brukt var «tourism», «travel», «climate change» og «mitigation», eller en kombinasjon av disse. Søket genererte til slutt 294 treff, hvorav de 100 første, sortert på relevans, ble gjennomgått. Utvalget jeg til slutt satt igjen med, etter en gjennomgang av relevans i forhold til oppgavens innhold, er fremstilt i tabell 1.

¹⁸ Siste søk ble gjort i april 2018

¹⁹ <https://www.tandfonline.com>

Tabell 1 – funn etter strukturert søk på temaene klimaendring og effekter av reiseliv

<i>Tittel</i>	<i>Forfattere</i>	<i>Artikkelens fokus</i>	<i>Region</i>
“It does not harm the environment!” An analysis of industry discourses on tourism, air travel, and the environment	Gössling og Peeters (2007)	- Viten om klimaendring - Flyreiser og klimaendring - Sjekker 4 påstander opp mot fakta - Studie på forholdet mellom reiseliv og klima	Europa
Tourism and climate change: Knowledge gaps and issues	C. M. Hall (2008)	- Reiselivets påvirkning på klima - Hvor stor forskningen på klima i forhold til reiseliv - Hvor er fokuset i forskningen - Effekter av klimaendringer på miljøet	Globalt
Denying bogus skepticism in climate change and tourism research	M. Hall mfl. (2015)	- Tilsvar til skeptikere - I høy grad enighet om at menneskeskapte klimaendringer er en realitet - Reiselivsindustrien er dårlig forberedt	Globalt
International tourism and climate change	Scott mfl. (2012)	- Reiselivets innvirkning på klima - Klimaets innvirkning på reiselivet - Generelle konsekvenser av klimaendring - Lover og reguleringer	Globalt
Tourism and Climate Change: Proposals for a Research Agenda	Dubois og Ceron (2006)	- Reiselivets påvirkning på klimaendring - Effekter av lover og reguleringer - Klimaeffekter - Tverrfaglig forskning må til for å finne svar	Globalt

A critical review of methods for tourism climate change appraisal: life cycle assessment as a new approach	Filimonau mfl. (2011)	- Turisme og klimapåvirkning - Forskning på reiselivets påvirkning på klima er kommer kort - Slow travel - Direkte og indirekte påvirkning på miljøet - Klimagassutslipp som følge av reiseliv og turisme	Globalt
Ecotourism in the Arctic Circle: Regional Regulation is Necessary to Prevent Concerned Environmentalists from Further Contributing to Climate Change	Edes (2008)	- Oversikt over reiselivets effekter på klima i arktiske strøk - Lovverk og reguleringer - Økoturisme - Klimaturisme - Last chance tourism	Arktis
The carbon cost of polar bear viewing tourism in Churchill, Canada	Dawson mfl. (2010)	- Klimaendringer generelt - Klimaendring som trussel mot reiselivet - Isbjørn som symbol på klimaendring - Lite empirisk forskning på klimaendringene og følger av den i Arktis - Klima/turist paradokset - Lokale reguleringer/avgifter	Churchill, Canada
Adaption to climate change: a knowledge management approach	Nacipucha mfl. (2017)	- Holdninger til klimaendring - Hvor forberedt er næringen? - Effekter av klimaendring/skader på miljøet - Kunnskap rundt klima og klimaendring - Hvordan skal næringen tilpasse seg?	Australia
Tourism, climate change and adaptation: a review	Kaján og Saarinen (2013)	- Forskning på klimaets påvirkning på reiseliv - Interpretasjon og falsk markedsføring - Klimaendringene åpner også for muligheter for reiselivet - Last chance tourism - Slow travel	Globalt

4.2.2 Naturguidens rolle og interpretasjon

Til denne delen av oppgaven er databasen Oria brukt uten begrensninger mot en spesifikk database, hovedsakelig med bakgrunn i at jeg under og etter forarbeidene til oppgaven følte jeg til en viss grad hadde kontroll på relevant litteratur uten å ha gjort et systematisk søk. Parameterne gitt tidligere i kapittelet (4.2) gjelder for så vidt også her om det er behov for en presisering.

Søkeordene som ble brukt var «environmental awareness», «interpretation», «behaviour change», «attitude change», «attitudes» og «motivation», eller en kombinasjon av disse. For en grovsortering på begrepene, for eksempel «interpretation» begrepet, som også benyttes i andre disipliner²⁰ ble det sortert på artikler innenfor fagområdene «tourism», «conservation» og «ecotourism».

Søket genererte til slutt 137 treff, hvorav de 100 første, sortert på relevans, ble gjennomgått. Utvalget jeg til slutt satt igjen med, etter en gjennomgang av relevans i forhold til oppgavens innhold, er fremstilt i tabell 2.

Tabell 2 – funn etter strukturert søk på temaene naturguidens rolle og interpretasjon

<i>Tittel</i>	<i>Forfattere</i>	<i>Artikkelens fokus</i>	<i>Type studie</i>
The Role of Interpretative Tour Guiding in Sustainable Destination Management	Poudel og Nyaupane (2013)	- Økoturisme/bærekraftig reiseliv - Miljø-interpretasjon - Effektene av interpretasjon - Historiske linjer rundt bærekraftig reiseliv	Kvantitativ/spørreundersøkelse
Interpretation and Total Experience Management (TEM) as innovative methods for Sustainable Nature-based tourism – A benchmark analysis	Gelter (2008)	- Transmodernitet - Interpretasjon som metode - Miljøundervisning/miljøinterpretasjon - Engasjement/holdninger - Guidens rolle - Guidens som formidler - Opplevelsesproduksjon - Helhetlige opplevelser	Litteraturstudie
From interpretation to protection: Is there a Theoretical basis	Ham (2009)	- Virker provokasjonen i interpretasjon? - Kognitive elementer i holdninger og læring - Psykologiske aspekter - Hva er interpretasjon?	Litteraturstudie

²⁰ For eksempel musikk og teologi

Can Eco-Tourism Really lead to Pro-Concervative Knowledge, Attitudes and Behaviour? Evidence from the Galapagos Islands	Powell og Ham (2008)	-	Økoturisme som middel til å bøte på de negative klimatiske effektene av reiseliv?	Case/kvantitativ studie/spørreskjema
		-	Formidling og holdningsendring?	
		-	Interpretasjon – hvordan er status før og etter hos gjestene?	
Reconceptualising Interpretation: The Role of Tour Guides in Autentic Tourism	Reisinger og Steiner (2006)	-	Guidens rolle som formidler	Litteraturstudie
		-	Heidegger – hvordan memmesker forstår og tolker opplevelser	
		-	Autentisk reiseliv	
		-	Helhetlige og bedre opplevelser	
		-		
Antarctic cruise tourism: The paradoxes of ambassadorship, “last chance tourism” and greenhouse gas emissions	Eijgelaar mfl. (2010)	-	Turist/klima paradokset	Kvalitativ undersøkelse
		-	Holdninger til miljøet og klima	
		-	Lundblad 1960 – “you can’t protect what you don’t know”	
		-	Utslipp fra cruise skip	
Slow travel: issues for tourism and climate change	Dickinson mfl. (2011)	-	Slow travel/slow adventure	Litteraturstudie/Intervju
		-	Holdninger	
		-	Identitet	
		-	Helhetlige opplevelser	
		-	Identifiserbart slow travel marked	
		-	Utslipp fra cruise turismen	

4.2.3 Bærekraftig reiseliv og slow adventure

Også her er databasen Oria brukt uten begrensninger mot en spesifikk database. Grunnen til dette er hovedsakelig at tema er for så vidt nytt, og det var ikke forventet at det ville dukke opp mer treff enn det en kunne håndtere ved et ordinært søk, gitt de parameterne som er listet opp tidligere i kapittelet (4.2).

Søkeordene som ble brukt var «nature-based tourism», «slow travel», «slow tourism», «ecotourism» og «sustainable tourism», eller en kombinasjon av disse. Søket genererte til slutt 479 treff, hvorav de 100 første, sortert på relevans, ble gjennomgått. Utvalget jeg til slutt satt igjen med, etter en gjennomgang av relevans i forhold til oppgavens innhold, er fremstilt i tabell 3.

Tabell 3 – funn etter strukturert søk på temaene bærekraftig reiseliv og slow adventure

<i>Tittel</i>	<i>Forfattere</i>	<i>Artikkelens fokus</i>	<i>Region</i>
Slow travel: issues for tourism and climate change	Dickinson mfl. (2011)	- Flytransport - Reduksjon jf. Internasjonale avtaler - Reguleringer og lovverk - Introduserer slow travel	Globalt
Tourism megatrends, a literature review focused on nature-based tourism	Elmahdy mfl. (2017)	- STEEP analyse - Naturbasert turisme som pågående trend - Hvorfor er det slik fremgang for naturbasert turisme? - Klimaendringer og effekter på reiseliv	Skandinavia
Tourism under climate change: Will Slow Travel Supersede Short Breaks	Buckley (2011)	- Reiselivet vil endre seg som en følge av klimaendring - Kostnadene ved flyreiser er for lav - Reguleringer vil føre til at reisende tilbringer mer tid på samme sted - Slow travel – en løsning?	Europa
Sustainable tourism or Sustainable Mobility? The Norwegian Case	Høyer (2000)	- Hva er bærekraftig reiseliv - Små tings tyranni - Trekker linjer i utviklingen av reiselivet - Slow travel/slow adventure - Trender gjør reiselivet til en større utfordring jf. klima	Norge/Skandinavia
Sustainable Tourism: The Case of the Blue Ridge National Heritage Area	Stoddard mfl. (2008)	- Historiske linjer i bærekraftig reiseliv - Ulike typer generelle «aktiviteter» i et bærekraftig konsept - Hvilke kunder velger hva?	Amerika

Nordic Slow Adventure: Explorations in Time and Nature	Varley og Semple (2015)	- Slow adventure - Basis i friluftslivs tradisjonen - Introduserer et "nytt" konsept hvor tid i naturen er avgjørende - Helhetlige opplevelser i naturen - Trender i reiselivet	Skandinavia
Motivations and Goals of Slow Tourism	Oh mfl. (2016)	- Slow tourism som fenomen - Konsumentenes målsetninger - Forslag til videre forskning - Trender/modernitet	Globalt
Slow Tourism: Exploring the discourses.	Guiver og Mcgrath (2016)	- Slow travel - Personlige fordeler med konseptet - Destinasjoners fordeler med konseptet - Diskurser rundt konseptet - Fokuset til litteraturen	Globalt/litteraturstudie
Nature-based tourism and neoliberalism: concealing contradictions	Duffy (2015)	- Naturbasert reiseliv som "grønn" økonomi - Økoturismen er en tildekking av de kapitalistiske behovene som ligger til grunn, og som utnytter økosystemene til egen vinning	Komparativ analyse

I datainnhenting har jeg gått ut bredt med et semistrukturert dokumentsøk for å få en best mulig og helhetlig oversikt i tråd med Tilden (1977, s. 9) sitt 5. prinsipp - *«Interpretation should aim to present a whole rather than a part and must address itself to the whole man rather than any phase»*. Samtidig som den strukturerte delen av metoden har styrt innhenting inn mot relevante data, har den ustrukturerte datainnsamlingen ført til at jeg både har fått inn perspektiver som ikke er dekket av primærsøket. Om denne fremgangsmåten ikke nødvendigvis har gjort oppgaven lettere å strukturere, iallfall gitt nyttige innspill til neste kapittel hvor jeg først gir en innledende oppsummering, for så å se på kjernen i problemstillingen - kan nordic slow adventure være en vei mot et mer bærekraftig reiseliv i Arktis?

5 Nordic slow adventure – på vei mot et mer bærekraftig reiseliv?

Klimaendringene både er, og kommer til å bli en utfordring globalt, lokalt og i henhold til oppgavens fokus – en stor utfordring for reiselivsnæringen. Ikke bare påvirkes reiselivsnæringen i Arktis av klimaendringer som stammer fra andre kilder enn dem selv, men som jeg har vist - reiselivsnæringen selv bidrar også med et vesentlig klimagassutslipp fra transport, overnatting og aktiviteter. Som tidligere vist er hovedutfordringen at reiselivsvanene våre endrer seg og øker i omfang, og med en rate som ser ut til å være vanskelig å bremse i det *hypermoderne samfunnet* en lever i, i alle fall på kort sikt. Samtidig øker omfanget av primære effekter (Aall & Høyer, 2005) hvor turistene blant annet endrer reisemønster til fordel for lengre reiser enn det som var vanlig tidligere. Når så mye som 97% av klimagassutslippene fra en feriereise stammer fra transport, er det naturlig å se på mulige løsninger for blant annet å få ned antallet feriereiser i året, for eksempel ved å inspirere og motivere gjestene til å være lengre på et sted. Samtidig har jeg vist at resultater fra forskningen tyder på at det også kan ligge noe i formidling som søker å opplyse gjestene om klimaendringer og hva dette gjør med naturen, noe jeg har vist nødvendigheten av blant annet ved hjelp av undersøkelser gjort av Eijgelaar mfl. (2010). Ved å vekke følelser hos gjestene kan en endre holdninger og skape ambassadører, som igjen kan endre holdninger hos andre.

Videre har jeg i oppgaven vist at det ikke mangler begreper som beskriver produkter som tilbys gjestene som en økologisk service. Noe av grunnlaget for dette ligger nok i kommersielle interesser (Duffy, 2015), samtidig som en kan se fordeler for miljøet ved å ha en filosofisk retning og konsept hvor naturen og lokalsamfunnene kommer først. Utfordringen er at begrepet *bærekraft* i mange tilfeller blir benyttet svært lokalt og til dels i en økonomisk hensikt (Kaján & Saarinen, 2013; Mehmetoglu, 2007) – for eksempel når Longyearbyen blir tildelt tittelen «bærekraftig reisemål» av Innovasjon Norge (Visit Svalbard, 2018b), og prosjektleder Krystad i *Visit Svalbard* uttaler at Longyearbyen har investert i sykler for utlån som et konkret virkemiddel i målet om bærekraftighet (NRK, 2017b). En kan jo da spørre seg om begrepet begynner å bli noe utvannet når en samtidig vet at vel 44.000 gjester ankommer Longyearbyen med cruisebåt, og en venter en økning på i overkant av 6% allerede i år (Svalbardposten, 2018). En ser for øvrig stadig eksempler på manglende bærekraft i reiselivet,

sist både i Italia²¹ og i Spania²² hvor lokalbefolkningen ønsker seg mindre turister for å skåne den lokale kulturen og minske presset på naturen – samtidig som en ikke trenger å dra ut av Norge for å finne liknende eksempler, for eksempel Geirangerfjorden²³, Trolltunga, Prekestolen og allerede nevnte Longyearbyen. I denne sammenhengen er den profesjonelle guiden blitt et viktig hjelpemiddel for å gi gjestene mer kunnskap og en bedre opplevelse, samtidig som guiden skal være en vokter og veileder når gjestene ferdes både i natur og mer urbane strøk slik at en både tar vare på området, kulturen og det lokale næringslivet. For øvrig all ære til lokale tiltak – kompleksiteten og omfanget av klimaendringer og utarming av naturen er så voldsomt at det er utfordrende å vite i hvilken ende en skal begynne sin gode gjerning, så hvorfor ikke «feie for egen dør» først.

Selv om klimaendringer i forhold til turisme har en i all hovedsak negativ vinkling er det likevel mulig å se finne positive elementer i forhold til turisme inn i sårbare områder²⁴, og kanskje spesielt for Svalbard som nå avvikler gruvedriften²⁵ og trenger aktivitet for å opprettholde et samfunn så langt nord. For det første genererer turismen et økonomisk overskudd, og noe av dette overskuddet benyttes til å ta vare på naturen og kulturminnene i området. Et særskilt turistgebyr på Svalbard (Regjeringen, 2009) bidrar også til vern, samtidig som økonomisk vinning indirekte også er et incentiv til å ta vare på naturen (Edes, 2008).

Jeg lovet allerede i innledningen til oppgaven å gi leseren en rød tråd ved å se på utfordringer i forholdet klima/reiseliv, og samtidig gi noen løsninger på utfordringene ved å se på guidens rolle innenfor rammene av et naturbasert reiseliv. Oppgavens problemstilling er: *Nordic Slow Adventure - på vei mot et mer bærekraftig reiseliv? En dokumentstudie av reiselivets innvirkning på klima, og den profesjonelle guidens rolle i vern av naturen innenfor rammene av naturbasert reiseliv i Arktis.*

I henhold til problemstillingen skal jeg videre i oppgaven se på noen innfallsvinkler og områder hvor konseptet Nordic slow adventure kan være hensiktsmessig i veien mot et renere

²¹ <https://www.dagbladet.no/tema/cinque-terre-stenger-grensene-etter-turist-nummer-15-million/60408900>

²² <https://www.aftenposten.no/reise/Vedtok-ny-lov-Pa-den-ferieoya-risikerer-du-gigantbot-hvis-du-leier-ut-ulovlig-10438b.html>

²³ <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/55q8e/geiranger-fylt-til-bristepunktet-av-turister-oedelegger-opplevelsen-av-verdensarven>

²⁴ Powell og Ham (2008) nevner fire områder som grunnleggende for bærekraftighet – miljøvern, likestilling, utdanning og økonomi.

²⁵ <https://e24.no/makro-og-politikk/statsbudsjettet-2018/avvikler-nesten-all-norsk-kulldrift-paa-svalbard-kulleventyret-er-over/24161718>

og mer bærekraftig reiseliv. Når det er sagt er det hele tiden (mildt sagt) utfordrende å skulle operere som reiselivsaktør i Arktis uten å gå på akkord med klimautfordringene - blant annet fordi Arktis ligger langt fra de stedene majoriteten av gjester kommer fra – for eksempel Tyskland, England, USA og Asia (SSB, 2017), samtidig som de eneste transportmidlene inn i områdene som omtales i denne oppgaven er bil, fly eller cruiseskip. Det er viktig å ha dette i bakhodet, både når en leser denne oppgaven, men også andre skriftlige arbeider som hevder å ha en løsning på klimatiske utfordringer i forhold til turisme – sannheten er at «*There is no tourism without travel*» (Høyer, 2000, s. 147) – og som jeg tidligere har vist, er det også roten til mange av de klimatiske utfordringene en i dag ser.

5.1 Nordic slow adventure som bærekraftig konsept?

Trenden innenfor slow adventure bølgen (Cittaslow, slow travel, slow tourist, slow food, slow adventure etc.) har de senere årene gått fra et fokus på bærekraftighet, til også å omfatte personlig tilfredsstillelse for gjestene- blant annet i form av dypere forståelse for området de besøker, bedre tid, bedre kjennskap til lokalbefolkning og kultur etc. (Oh mfl., 2016). Å snakke om bærekraft i forhold til slow adventure kan derfor omfatte flere innfallsvinkler, selv om jeg i oppgaven her i all hovedsak tar for meg bærekraften fra et økologisk- og miljømessig ståsted.

5.1.1 Mer tid fører til færre reiser?

Hypermodernitet kjennetegnes, som allerede nevnt, av mangelen på tid (Varley & Semple, 2015), og Gelter (2010) sier videre at hastighet er avgjørende både for vår atferd og forbruk. I følge Gelter (2010) skal alt nå gå raskere, og en er av den oppfatningen at teknologien- for eksempel hastigheten på en datamaskin skal gi oss mer tid til å «oppleve». Han kaller det for «*nanosekund kulturen*» (Gelter, 2010, s. 8). Det å lage konsepter som skal gå langsommere skal være kommet som en reaksjon på denne kulturen, og at mennesker ønsker seg et alternativ hvor de kan slappe av og puste i følge Gelter (2010), men også på grunn av en gryende bevissthet for menneskeskapte klimaendringer (Dickinson mfl., 2011). Som jeg allerede har vist tidligere er *tid* og *tidsforløp* to svært viktige elementene i nordic slow adventure begrepet (Varley & Semple, 2015).

Trenden i reiselivet og i våre reisevaner er også i tråd med «nanokulturen», med flere og kortere turer for å maksimere opplevelse (Buckley, 2011; Guiver & Mcgrath, 2016; SAINTS,

2016), en trend en også finner igjen i statistikken vist tidligere. Som guide og flerårig innbygger i Tromsø er dette også noe en får et generelt inntrykk av når en er sammen med- og snakker med gjester, hvor svært mange er innom Tromsø for en langweekend eller helgetur før de reiser tilbake til sine hjemland. Trenden og det generelle inntrykket støttes også i statistikk (SSB, 2017), hvor antallet overnattingsdøgn pr. gjest i Tromsø i vintermånedene er nede i 1,73 og gjennomsnittet for året er 1,54. Ser en på Svalbard og Longyearbyen er liggetiden noe lengre på mellom 2,2 – 4,4 netter litt etter hvilken statistikk en benytter (Visit Svalbard, 2018a). Grunnen til at det er interessant å se på overnattingsdøgn er fordi det ligger en forventning i at jo flere døgn en gjest benytter på samme sted, dess færre flyreiser gjennomføre denne gjesten (bla. Filimonau mfl., 2011). Som jeg tidligere i oppgaven har vist, overskygger transport ved hjelp av fly alt hva gjelder utslipp innenfor turisme.

I følge Guiver og Mcgrath (2016) rapporteres det om ferier som varer fra en uke til flere måneder innenfor slow adventure konseptet, et funn som også støttes av Innovasjon Norge (2014) - samtidig som World Economic Forum (WEF, 2017) bruker en uke som minimum oppholdstid i sin definisjon av bærekraftig reiseliv. Innenfor nordic slow adventure konseptet baserer produktene seg på elementer fra friluftslivet, og opphold i naturen. En skal her oppleve endringer i naturen på kroppen (Varley & Semple, 2015), og det ikke slik at tiden bare passerer, men den er følt på kroppen gjennom det at en er trøtt, søvn, våkenhet og arbeid. Et eksempel fra forfatterne (Varley & Semple, 2015) er en oppfatter tid på en annen måte, ved for eksempel solnedgang og at skyggene blir lengre- samtidig som tiden er knyttet til landskapet i form av historie, arv, og tradisjon. For å få dette til blir utformingen av produkter som tar hensyn til disse elementene viktige, og at de nettopp tar lengre tid å gjennomføre for å få denne følelsen av tidsforløp. Et eksempel på hvordan dette kan gjøres i praksis finner en blant annet hos selskapet Wild Norway (Wild Norway, 2018), hvor det i all hovedsak er turer fra 4 dager og oppover innenfor kategorien slow adventure. Selskapet er for øvrig en del av SAINTS Prosjektet (SAINTS, 2016) som omtales med jevne mellomrom i oppgaven.

I forhold til tids aspektet ved slow adventure er det sannsynlig at antallet flyreiser vil gå ned når tiden det tar å gjennomføre et produkt allerede overstiger gjennomsnittlig opphold i byer som Tromsø og Longyearbyen, et argument som en finner støtte i hos blant annet Guiver og Mcgrath (2016).

5.1.2 Opphold og transport i naturen

Tradisjonelle naturbaserte produkter benytter seg i stor grad av motorisert transport, og trenden innenfor bruk av naturen om en ser på friluftsliv, går også mot mer motorisert transport for å oppleve mest mulig over kortest mulig tid (Gelter, 2010). I forhold til de direkte effektene av turisme (Arnesen, 2017) som tidligere beskrevet, vil økt motorisert ferdsel sammen med flere turister i terrenget, tilrettelegging og etablering av stier, nedtråkking av planter og scooterspor være med på å kunne ødelegge et område for naturbasert turisme hvor viktigheten av urørt natur står sentralt.

Ser en videre på oversikten av elementer som skal være en del av denne type produkter hos SAINTS (2016, s. 1) ser en at slow adventure konseptet har som mål å gjennomføre majoriteten av produktene ved hjelp av *human and nature powered activity*, et element som er med på å bidra til færre direkte skader på naturen i de områdene en benytter seg av. Her kan en også trekke inn tidsaspektet som tidligere beskrevet, hvor produktene også holder gjestene lengre i et område på grunn av at transporten i stor grad foregår uten motoriserte hjelpemidler.

Som naturguide er det her også naturlig å trekke inn viktigheten av rollen jeg og andre naturguider har i å lede gjestene på rett vei i form av å ta hensynsfulle valg i hvor en går i terrenget. Blant annet fra Svalbard, men også i Tromsø har jeg selv mer enn en gang informert gjestene om sårbare planter eller våtmarksområder en skal holde seg utenfor i løpet av en tur, og dermed skånet terrenget for unødvendig belastning og skader. Dette vil også gjelde om en ber gjestene gå noe lengre fra for eksempel hekkende fugler eller reinsdyr i terrenget på for eksempel Svalbard, en øvelse jeg gjennomførte flere ganger under mitt opphold der. Om en samtidig informerer gjestene om hvorfor en tar disse valgene kommer en inn på rollen til den *transmoderne guiden*, et aspekt jeg ser på litt lengre ned i teksten.

5.1.3 Økonomisk kostnad gjør produktene «eksklusive»

Noe av grunnen til at antallet flyreiser går opp er lavprisselskapenes inntog, og lavere priser på flyreiser (Buckley, 2011). En logisk slutning vil derfor være å øke prisene på flyreiser ved hjelp av reguleringer eller avgifter som allerede foreslått av for eksempel Buckley (2011) og Dawson mfl. (2010), mens Gössling og Peeters (2007) på sin side mener at hensynet til miljøet på sikt vil tvinge frem restriksjoner i forhold til flyreiser, og at enkelte reisemål allerede i dag har dårlig samvittighet for sitt indirekte bidrag til klimagassutslipp (Scott mfl., 2012). I Buckley (2011) er det gjennomført en undersøkelse hvor en økning i avgifter på

utslipp som vil medføre en dobling i priser på flyreiser vil kunne tvinge fram et slow adventure reisemønster, hvor gjester reiser mindre og oppholder seg lengre på et sted. Et tiltak som nok i dag er av mer teoretisk interesse så lenge reiselivsindustrien i dag bidrar til nasjonale økonomiene i den grad det gjør (Gössling & Peeters, 2007), og med mer enn 10% av verdens BNP (Innovasjon Norge, 2017).

På samme måte kan en se på produktene som tilbys ved turistdestinasjoner, og prise disse på en slik måte at ikke «alle» har muligheten til å oppleve de mest sårbare områdene. Ser en på slow adventure konseptet er det allerede elementer som gjør at antallet gjester i første omgang begrenses, og så er det viktig at en ikke «alminneliggjør» disse produktene til fordel for økonomisk vinning ved overdreven tilrettelegge og kvantitet. Faren med «eksklusive» priser er selvsagt at en ender opp med en overvekt av gjester i kategorien «cash rich/time rich»²⁶, den typiske europeiske pensjonisten, et segment som i alle fall ikke direkte beskrives i markedsføringen av slow adventure produkter jf. SAINTS (2016). Ser en på arktisk natur som et av de reneste, mest urørte og tryggeste områdene igjen i verden, er det også naturlig at en ikke skal selge opplevelsene på tilbud for å tiltrekke seg flest mulig gjester omtalt i blant annet NRK (2017a), og jeg er uenig med Bjørn Bjerke i NHO (Engeland, 2010) i at en må prise produktene etter det størstedelen av markedet er interessert i eller kan betale for å maksimere inntekter. Et turistgebyr lik det en finner på Svalbard hadde potensielt vært et effektivt virkemiddel for både for å regulere strømmen av turister, også på fastlandet men også for å gi noe direkte tilbake lokalsamfunnet og til vern av naturområdene, noe NHO Reiseliv (2017, s. 11) også foreslår i setningen «*ekstern miljøpåvirkning bør prises*» hentet fra (UNWTO, 2018), og samtidig foreslår en markedsstrategi for Norge i forholdet høy økonomisk avkastning og lav miljøpåvirkning.

Produktene foregår også som et krav i henhold til konseptet i naturen (SAINTS, 2016), et element hvor kostnadene med å planlegge og tilpasse seg omgivelsene naturlig nok er høyere enn ved tradisjonelle produkter. Produktene foregår også gjerne med utgangspunkt i avsidesliggende områder (Guiver & Mcgrath, 2016; SAINTS, 2016) hvor kostnadene med transport av utstyr og mennesker er høyere enn om produktene finner sted i mer urbane områder.

²⁶ Blant annet Buckley (2011) og Elmahdy mfl. (2017) beskriver kategorier reisende med betegnelsene “cash-rich/time-poor” og “cash-poor/time-rich”. Dette blir en videreutvikling av begrepet som jeg synes passer bedre til mange av gjestene som jeg ser besøker Tromsø hvert år.

En kan også se på behovet for guide som en kostnadsøkende faktor som gjøre at produktene blir dyrere, selv om det verken på Svalbard eller i Tromsø er noe krav til bruk av guide når en besøker naturen jf. Allemannsretten²⁷ og muligheten til at en stort sett kan bevege seg fritt i arktisk natur. En interessant diskusjon ville vært å se på om det burde vært et krav til bruk av guide for utenlandske gjester jf. det *kulturelle gapet* som blant annet omtales av Dambo (2016), og som et verktøy i formidling som beskrevet i neste kapittel.

5.1.4 Kunnskapsformidling som bærekraftig element?

Naturguidens rolle har som allerede nevnt gått fra stifinneren til den kommunikative eksperten, og rollen i forhold til miljøet er blant annet diskutert i Andersen og Rolland (2016b, s. 154), som også beskriver samfunnet som gjennomstyret av fokus på miljø og økologi og videre definerer naturguiderollens hovedfokus å være «[...] å inspirere turistene til reflekterte holdninger til og bruk av naturen» (Andersen & Rolland, 2016b, s. 175). Videre finner en i blant annet Moscardo (1998) guiderollen som en formidler av bærekraftig reiseliv gjennom interpretasjon, samtidig som guidens rolle er blitt mer synlig i offentlige dokumenter – blant annet *Svalbardmeldingen* (St.melding nr. 22, 2008-2009, s. 88) hvor en finner at «[...] arktisk-naturguiding vil kunne bidra til å bedre kvaliteten på reiselivsproduktet Svalbard som helhet, både ved å bidra til sikrere og mer forsvarlig ferdsel i den sårbare Svalbard-naturen, så vel som ved å kvalitetssikre formidlingssiden ved guiderollen».

En innsikt som noen år senere vurderes på ny, og hvor en konkluderer med at «[...] det ikke er behov for å etablere en lovpålagt sertifiseringsordning for guider» (St.melding nr. 32, 2015 - 2016, s. 29), men at guideopplæringer er en sentral grunn til at operatørene ivaretar hensynsfull ferdsel.

Jeg oppfatter både gjennom den generelle litteraturen jeg tidligere har vist til og offentlige dokumenter som vist over, at en ser på (natur)guider som et effektivt verktøy i både formidling og sikker- og miljøvennlig ferdsel i arktisk natur. Jeg har tidligere også beskrevet guiderollen i dag som den *transmoderne guiden*, og sett på interpretasjon som et egnet virkemiddel for holdnings- og atferdsendringer uten å sette det i kontekst. Poudel og Nyaupane (2013) skriver da også at det er den direkte naturopplevelsen, i samhandling med

²⁷ <https://www.allemannsretten.no>

personlig kommunikasjon som er en av de mest effektive formen for interpretasjon, og videre fremhever de guiden ved å si at «[...] *face to face interpretation delivered by trained local guides is believed to be the most effective environmental education tool*» (Poudel & Nyaupane, 2013, s. 660). Andersen og Rolland (2016a) bekrefter også at naturguiden, med sin formelle og praktiske kompetanse, har en naturlig plass innenfor opplevelsesturisme, naturbevissthet, økoturisme og slow adventure.

Å arbeide innenfor nordic slow adventure filosofien betyr at en arbeider innenfor rammene av naturbasert reiseliv og en friluftslivs filosofi som har lange tradisjoner i Norge og Skandinavia, hvor det enkle liv ute, fysiske utfordringer og sporløs ferdsel allerede ligger som et solid grunnfundament, samtidig som en skal føle naturen på kroppen og håndtere naturen på naturens premisser. Her er det først og fremst naturmøtet og den sterke opplevelsen denne gir (Vingdal & Hollekim, 2001) i forhold til å skape følelsesmessige relasjoner. Samtidig er den positive betydning av opplevelse i naturen som grunnlag for læring tatt opp blant annet i Zoglowek og Rolland (2007) og Enoksen (2011) – og videre å gi gjestene et emosjonelt forhold til naturen jf. blant annet Kielland (2015) og Tilden (1977). Samtidig antyder Varley og Medway (2011) at en ved å la gjestene få et forhold til naturen burde få ned de direkte påvirkningene turister har på landskapet istedenfor å øke den.

Selv har jeg gjennom en relativt kort guidekarriere gjort grep, blant annet på produkter innenfor et nordic slow adventure konsept (Arctic Moments, 2018a), hvor gjestene har gitt inntrykk av at «*dette er en fantastisk opplevelse*», «*nå føler jeg med som en virkelig oppdager*» eller «*nå skjønner jeg hvorfor nordmenn har et så godt forhold til naturen og stillheten*». Et eksempel er to europeere som var med på et av mine egne produkter i desember 2017 like utenfor Tromsø. Jeg tok dem med til et terreng hvor det ikke var mulig å se lysene fra byen, og jeg bad dem her skru av hodelyktene. Vi ventet litt til vi hadde fått nattsyn før vi gikk videre, og de fikk «stillheten» på kroppen. I sin tilbakemelding skriver de blant annet at «*It was so nice to walk and hear just crunchy sound of our steps in snow, breath and light wind*» og videre at «*The hike was just perfect, the scenery breathtaking and we learnt much. We appreciated having such a knowledgeable guide who was good fun as well*» (Arctic Moments, 2018b). Videre lagde jeg kaffe og mat over bålet til gjestene, et sentralt element i friluftstradisjonen både som samlingspunkt og varmekilde (Berg, 2015), og gjestene skriver «*...we had a enjoyable break in a proper norwegian wooden cabin with bonfire, also enjoyed amazing fish soup with mug of coffee as deserved reward after pleasant "alpine workout"*»

(Arctic Moments, 2018b). Uttalelser som dette tyder på at gjestene har hengitt seg til følelser på en annen måte enn om de hadde gått på et museum eller deltatt på en busstur, og ikke minst at de føler at de har opplevd og lært noe.

Et annet eksempel er fire personer fra «over dammen» som var med på tur i februar 2018 hvor transportmiddelet opp på fjellet var stengt på grunn av dårlig vær. Det ble da en 20km tur på truger i vind og snøfokk, hvor tilbakemeldingene etterpå var helt i tråd med intensjonene i konseptet – *«excellent evening, both challenging and adventurous, we were all tired at the end but also exhilarated by our journey»* (Arctic Moments, 2018b). Turen er blitt en del av opplevelsen, noen som er et av hovedelementene i nordic slow adventure jf. blant annet Varley og Semple (2015). Om en her ser på *provokasjons begrepet* som beskrevet av Tilden (2007) kan en videre fortelle gjestene om rypa sine utfordringer i forhold til når snøen kommer og går og fjærdrakt, reinsdyrenes utfordringer med ising av beiteområder osv. I rett tid på sesongen er det også mulig å se disse utfordringene med egne øyne, og en kan bokstavelig talt se gjestene innta andre holdninger. Om en tenker på den *transmoderne guidens* virke på Svalbard er det sannsynligvis enda mer virkningsfullt å ta med gjestene ut da en her ser endringene enda tydeligere i forhold til for eksempel isbreer, sjøis og dyreliv – og en lett kan se påvirkningen fra resten av verden bare ved å se på kildene til for eksempel søppel i fjæra.

Tid og tidsforløp i produktene som baserer seg på nordic slow adventure konseptet er både et krav som vist tidligere, samtidig som det er viktig i forhold til gjestenes opplevelse og guidens mulighet til å formidle. I forhold til kunnskapsformidling blir *tid* et element som er med på å gjøre nordic slow adventure bærekraftig om en ser på mulighetene til både å skape ambassadører som nevnt av Eijgelaar mfl. (2010), og formidle kunnskap og forståelse for klima gjennom interpretasjon. Samtidig skriver Enoksen (2011, s. 23) at tid er av betydning fordi *«utvikling er en prosess som krever tid til omstilling»*. Sammen med mindre grupper bidrar tid til at en kan følge opp hver gjest på en helt annen måte enn i tradisjonelle produkter, og utføre *appropriate visitor interpretation*, som tidligere nevnt. Poudel og Nyaupane (2013, s. 660) sammenfatter ved å skrive at: *«Environmental interpretation helps achieving the aims of sustainable tourism by forstering visitor satisfaction and creating deeper understanding for destinations' natural and cultural resources»*.

Paradokset, som også beskrives av Edes (2008), er at en ved å måtte stå ansikt til ansikt med gjestene for best mulig kunnskapsformidling, nødvendigvis må transportere disse inn i de

sårbare områdene som det skal spres kunnskap om. Når nå en større og større andel av turistene deltar i såkalte «last chance» produkter (Dawson mfl., 2010; Edes, 2008), noe som indikerer at de i alle fall til en viss grad er bevisste på at det foregår en endring, er de delaktige i den indirekte påvirkningen på naturen og dyrelivet de har reist for å se. Dawson mfl. (2010, s. 333) mener med dette at det er mulig å «*loving tourism destinations to death*», og stiller samtidig spørsmålet om det finnes en framtid for reiseliv i områder som Arktis. Spørsmålet er relevant når en samtidig vet at selv den mest dedikerte slow adventure turisten i svært liten grad ville vurdert å kutte flyreiser helt for å nå etiske mål (SAINTS, 2016), og at en derfor er i en situasjon hvor en må vurdere positive og negative sider ved denne type kunnskapsformidling opp mot hverandre.

6 Sammendrag og avslutning

Jeg har i oppgaven gjennomført en semi-strukturert dokumentanalyse hvor jeg har forsøkt å gi et bilde av hvordan reiselivet bidrar til klimaendringer ved å gjennomgå litteratur som ser på årsaker, samt spesifikke og generelle utfordringer som en følge av temperaturøkning og overdreven ressursutnyttelse. Som utdannet naturguide har det vært viktig for meg å se på guidens nye rolle i formidling av endringene en ser. Spesielt på hva guiden kan gjøre for å etablere en kontakt mellom gjestene og naturen, hvor en utnytter potensialet i *interpretasjon* som pedagogisk metode for å øke kunnskapen rundt klimaendringer i Arktis. Fokuset har vært å endre holdninger og skape ambassadører, samt å rettlede gjestene i møte med sårbar natur.

Videre er det gitt et bilde av de ulike typene naturbasert og bærekraftig reiseliv som er beskrevet i litteraturen. Som en har sett er det mange ulike konsepter og at mange av disse har overlappende innhold og hensikter – noe som ledet meg til å antyde at slow adventure begrepet kan være samlende for ulike typer av bærekraftige konsepter som foregår med naturen som arena – og som i tillegg til en viss grad tar for seg utfordringer knyttet til transport. Som en videreføring av slow adventure filosofien så jeg på noen sannsynlige bærekraftige elementer i nordic slow adventure konseptet, som er antydning at skulle passe svært godt i utviklingen av kommersielle produkter i Norge og Skandinavia, blant annet med vår historie og kultur innenfor *friluftsliv*. Når jeg nå skal avslutte oppgaven er det også naturlig å gi et kort sammendrag i retning av oppgavens problemstilling – er rammene i konseptet nordic slow adventure en vei mot et mer bærekraftig reiseliv?

Først og fremst kan en jo spørre seg om det er nødvendig å satse på bærekraftige konsepter, og kanskje enda mer konkret – om en har et valg? Basert på oppgavens innhold er jeg tilbøyelig til å antyde at en ikke har noe valg dersom en har interesse av å gjøre et forsøk på å dempe klimaeffektene fra reiselivet, og den direkte påvirkningen fra gjester i sårbar natur – noe jeg mener at alle som arbeider innenfor reiselivet generelt, men kanskje spesielt de som arbeider innenfor det naturbaserte reiselivet burde ha. Trenden går heldigvis i retningen av at bærekraftige produkter stadig oppnår høyere popularitet, mye på grunn av at mennesker blir mer opplyst som en følge av gode- og informative opplevelser med guide på tur – og at samfunnet generelt er positivt gjennomsyret av fokus på klima og miljø som vist til tidligere (Andersen & Rolland, 2016b). Samtidig får en det jeg oppfatter som tvetydig informasjon fra ulike hold, hvor Regjeringen (NRK, 2017a; St.melding nr. 22, 2016-2017) ønsker å satse

ytterligere på masseturisme, mens NHO Reiseliv (2017) mener Norge skal være verdens foretrukne bærekraftige reisemål innen 2030. Basert på gjennomgangen i oppgaven er dette to syn som er utfordrende å skulle kombinere, noe blant annet NHO Reiseliv (2017) også erkjenner. Jeg har for øvrig vist at minst en stor reiselivsoperatør i Arktis og Antarktis tar grep om utslippene ved å investere i teknologi (Molstad, 2018), og selv om Dickinson mfl. (2011) mener at spesielt cruiseindustrien aldri kommer til å bli karbonnøytral, er det en positiv trend. Gössling og Peeters (2007) mener da også at hensynet til miljøet kommer til å tvinge fram reguleringer som bidrar til et mer bærekraftig reiseliv, og med det kanskje bedre incentiver for å benytte sertifiserte guider som følger opp gjestene på en annen måte enn i dag – en tankegang en ser konturene av i blant annet i offentlige dokumenter (St.melding nr. 22, 2008-2009).

Et annet relevant spørsmål som stilles av Dubois og Ceron (2006), og som kan sammenliknes med tidligere spørsmål stil over av Dawson mfl. (2010), er om utopien med slow adventure kan oppnås, om vår tilbøyelighet til å reise kommer til og avta, og hva må til for at dette skal skje? Basert på oppgavens innhold og gjennomgang kan mye tyde på at nordic slow adventure konseptet er et godt utgangspunkt som en ramme å arbeide innenfor i Arktis, samtidig som krav og retningslinjer konseptet (SAINTS, 2016) bidrar til skånsom ferdsel og mindre reiseaktivitet. Rammene bidrar også til at den profesjonelle guiden får utfolde seg både pedagogisk og teknisk, hvor friluftslivet og lange tradisjoner kan benyttes som et forbilde, og en potensielt både kan tiltrekke seg- og skape gjester som gir mer tilbake til naturen og lokalsamfunnene enn de tar ut. Det sagt, så er jeg klar over at dette er en nokså naiv tilnærming til et komplekst område som involverer ulike disipliner som enda har til gode å komme sammen jf. innledningen på teorikapittelet.

Slow adventure er iallfall i følge Dickinson mfl. (2011) et konsept som kan være med på å dempe klimagassutslippene fra transport, samtidig som måten en kan gjennomføre produktene på er med på å øke kunnskapene rundt de utfordringene en står overfor og styrke holdningene til klima og miljø. Likevel er en nok i en situasjon, hvor konseptet slik det er utformet nå, at en lager produkter for gjester som allerede er motiverte og til en viss grad opplyste. I så måte hadde det vært interessant å se videre på hvordan en skal få flere gjester med større kunnskapsmessige behov med på slow adventure produkter i en senere oppgave, og hvordan en kan gjøre masseturismen «grønnere» – et spørsmål blant annet stilt av Rosland (2017).

Målet må være, og som oppsummert av Nils Faarlund (Faarlund, 2016): *«It is OK to bring tourists to Svalbard once, just make sure they don't come back»*.

7 Litteraturliste

- Amelung, B. & Lamers, M. (2007). Estimating the greenhouse gas emissions from Antarctic tourism. *Tourism in Marine Environments*, 4(2-3), 121-133.
- Andersen, S. & Rolland, C. G. (2016a). Educated in friluftsliv - Working in Tourism. *Article accepted for publishing in Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*.
- Andersen, S. & Rolland, C. G. (2016b). Naturguiding - profesjonalisering eller kommersialisering av friluftskompetanse? I A. Horgen, M. L. Fasting, L. I. Magnussen & K. Østrem (Red.), *UTE! Friluftsliv - pedagogiske, historiske og sosiologiske perspektiver*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ap, J. & Wong, K. K. F. (2001). Case Study of Tour Guiding: Professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22, 551-563.
- Arctic - 365. (2018). Arctic-365. Sterke, arktiske helårsopplevelser til hele verden. Hentet 19.03 fra <https://www.arctic-365.no/om-oss/>
- Arctic Moments. (2018a). Arctic Moments - Nordic Slow Adventure. Produktbeskrivelser. Hentet fra <http://www.arcticmoments.com>
- Arctic Moments. (2018b). Trip Advisor Reviews - Arctic Moments. Hentet 23.04. fra <http://www.arcticmoments.com>
- Arnesen, R. (2017). *Hjemmeeksamen i emnet FRI-2581 Valuebased Guiding and Teaching in Arctic Nature* Idrettshøgskolen, UIT - Norges Arktiske Universitet.
- Berg, Ø. (2015). *Bålet - fra gnist til ild*. Oslo: Cappelen Damm.
- Bidder, C., Kibat, S. A. & Fatt, B. S. (2016). Cultural Interpretation toward Sustainability: A Case of Mount Kinabalu. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 224, 632-639. 10.1016/j.sbspro.2016.05.454
- Bramwell, B., Higham, J., Lane, B. & Miller, G. (2017). Twenty- five years of sustainable tourism and the Journal of Sustainable Tourism : looking back and moving forward. *Journal of Sustainable Tourism*, 25(1), 1-9. 10.1080/09669582.2017.1251689
- Buckley, R. (2011). Tourism Under Climate Change: Will Slow Travel Superseed Short Breaks? *Ambio*, 40, 328 - 331. 10.1007/s13280-010-0100-x
- Buckley, R. (2012). Rush as a Key Motivation in Skilled Adventure Tourism: Resolving the Risk Recreation Paradox. *Tourism Management*, 33, 961-970.
- Cohen, E. (1985). The tourist guide: The origins, structure and dynamics of a role. *Annals of Tourism Research*, 12(1), 5-29. 10.1016/0160-7383(85)90037-4
- Dagbladet. (2016). Knallår for reiselivsnæringen i Nord-Norge. Hentet 19.03 fra <https://www.dagbladet.no/tema/knallar-for-reiselivet-i-nord-norge/66576325>
- Dagbladet. (2017). I dag er Svalbard Norges varmeste sted: - Kan nesten omtale det vi ser som et klimavippepunkt. Hentet 18.04 fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/inbispdag-var-svalbard-norges-varmeste-stednbsp--kan-nesten-omtale-det-vi-ser-som-et-klimavippepunkt/67015233>
- Dagsavisen. (2007). Se Svalbard Smelter. Hentet 17.04.2018 fra <http://www.dagsavisen.no/innenriks/se-svalbard-smelter-1.856152>
- Dalland, O. (2002). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (3 utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (5. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Dambo, B. (2016). Vi kan ikke bygge opp naturbasert turisme med en variant som lokalmiljøet og naturen vil tape på. Hentet 21.03 fra <https://www.aftenbladet.no/meninger/debatt/i/PPeV6/Vi-kan-ikke-bygge-opp-naturbasert-turisme-med-en-variant-som-lokalmiljoet-og-naturen-vil-tape-pa>

- Dawson, J., Stewart, E. J., Lemelin, H. & Scott, D. (2010). The carbon cost of polar bear viewing tourism in Churchill, Canada. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(3), 319-336. 10.1080/09669580903215147
- Dickinson, J. E., Lumsdon, L. M. & Robbins, D. (2011). Slow travel: issues for tourism and climate change. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(3), 281-300. 10.1080/09669582.2010.524704
- Dubois, G. & Ceron, J.-P. (2006). Tourism and Climate Change: Proposals for a Research Agenda. *Journal of Sustainable Tourism*, 14(4), 399-415. 10.2167/jost539.0
- Duffy, R. (2015). Nature-based tourism and neoliberalism: concealing contradictions. *Tourism Geographies*, 1-15. 10.1080/14616688.2015.1053972
- Eadington, W. R. & Smith, V. L. (1992). *Tourism alternatives : potentials and problems in the development of tourism* (Publication of the International Academy of the Study for Tourism). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Edes, M. (2008). Ecotourism in the Arctic Circle: Regional Regulation Is Necessary to Prevent Concerned Environmentalists from Further Contributing to Climate Change. *Global Business & Development Law Journal*, 21, 252-283.
- Eijgelaar, E., Thaper, C. & Peeters, P. (2010). Antarctic cruise tourism: the paradoxes of ambassadorship, last chance tourism, and greenhouse gas emissions. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(3), 337-354. 10.1080/09669581003653534
- Elmahdy, Y. M., Haukeland, J. V. & Fredman, P. (2017). *Tourism Megatrends, a literature review focused on nature-based tourism* (MINA Fagrapport 42). Ås: Norwegian University of Life Sciences.
- Engeland, S. (2010). Norge for dyrt for folk flest - ukjent for fiffen. Hentet 01.05 fra <https://www.dagensperspektiv.no/norge-dyrt-folk-flest-ukjent-fiffen>
- Enoksen, E. (2011). *Arktisk Naturguide, Svalbard. Hvordan kan verdibasert guiding utført av en arktisk naturguide, bidra til gjestenes opplevelse av natur og kultur på Svalbard.* (Bachelor). Høgskolen i Finnmark, Alta.
- Filimonau, V., Dickinson, J. E., Robbins, D. & Reddy, M. V. (2011). A critical review of methods for tourism climate change appraisal: life cycle assessment as a new approach. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(3), 301-324. 10.1080/09669582.2010.527345
- FN. (2017). Det Internasjonale året for bærekraftig reiseliv for utvikling. Hentet 13.01.2018 fra <https://www.fn.no/Nyheter/2017-er-FNs-internasjonale-aar-for-baerekraftig-turisme-for-utvikling>
- Ford, J., Berrang-Ford, L. & Paterson, J. (2011). A systematic review of observed climate change adaptation in developed nations. *An Interdisciplinary, International Journal Devoted to the Description, Causes and Implications of Climatic Change*, 106(2), 327-336. 10.1007/s10584-011-0045-5
- Forsberg, C. (2003). *Att göra systematiska litteraturstudier : värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning / Christina Forsberg och Yvonne Wengström.* Stockholm: Natur och kultur.
- Fredman, P. & Haukeland, J. V. (2017). Forskning for morgendagens reiseliv. *Praktisk økonomi & finans*, 33(02), 233-236. 10.18261/issn.1504-2871-2017-02-07
- Fredman, P., Wall-Reinius, S. & Wilson, E. (2012). The nature of nature in nature-based tourism. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 12(4), 289-309.
- Faarlund, N. (1974). *Friluftsliv : hva - hvorfor - hvordan.* Hemsedal: Høyfjellsskolen - norsk alpincenter.
- Faarlund, N. (1994). Friluftsliv - a way home. *Nature*, 21-26.
- Faarlund, N. (2016). [Lecture given to Arctic Nature Guide Students at UIT/UNIS during fall of 2016.].

- Gelter, H. (2008). *Interpretation and Total Experience Management (TEM) as innovative methods for sustainable nature based tourism: a benchmarking analysis*.
- Gelter, H. (2010). Friluftsliv as slow and peak experiences in the transmodern society. *Norwegian Journal of Friluftsliv*.
- Guiver, J. & McGrath, P. (2016). Slow Tourism: Exploring the discourses. *Dos Algarves: A Multidisciplinary e-Journal*, (27), 11-34. 10.18089/DAMeJ.2016.27.1
- Gössling, S. (2005). Tourism's Contribution to Global Change: Space, Energy, Disease, Water. I C. M. Hall & J. Higham (Red.), *Tourism, Recreation and Climate Change*. Clevedon, England: Channel View Publications.
- Gössling, S. & Peeters, P. (2007). 'It Does Not Harm the Environment!' An Analysis of Industry Discourses on Tourism, Air Travel and the Environment. *Journal of Sustainable Tourism*, 15(4), 402-417. 10.2167/jost672.0
- Hall, C. M. (2008). Tourism and Climate Change: Knowledge Gaps and Issues. *Tourism Recreation Research*, 33(3), 339-350. 10.1080/02508281.2008.11081557
- Hall, M., Amelung, B., Cohen, S., Eijgelaar, E., Gössling, S., Higham, J., . . . Weaver, D. (2015). Denying bogus skepticism in climate change and tourism research. *Tourism Management*, 47, 352-356. 10.1016/j.tourman.2014.08.009
- Hall, M. & Higham, J. (2005). Tourism, Recreation and Climate Change. I C. M. Hall & J. Higham (Red.), *Aspects of Tourism - Tourism, Recreation and Climate Change*. Clevedon, England: Channel View Publications.
- Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet : en innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg. utg.). Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Ham, S. H. (2009). From interpretation to protection: is there a theoretical basis? *Journal of Interpretation Research*, 14(2), 49.
- Henriksen, T. & Kanestrøm, I. (2011). Klima, drivhuseffekt og energi. . Hentet 29.04.2018 fra <http://www.uio.no/studier/emner/matnat/fys/FYS1010/v11/undervisningsmateriale/Klima2011.pdf>
- Highnorthnews.com. (2016). Svalbard hadde 60 000 turister i 2015 – flest utlendinger. Hentet 05.04.2018 fra <http://www.highnorthnews.com/svalbard-hadde-60-000-turister-i-2015-flest-utlendinger/>
- Hollinshead, K. (1999). Surveillance and the worlds of tourism: Foucault and the eye of power. *Tourism Management*, 20(1), 7-24.
- Honoré, C. (2005). *Slow: lev livet langsamt* (In praise of slow). Oslo: Bazar.
- Horgen, A. (2010). *Friluftslivsveiledning vinterstid*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Hu, W. & Wall, G. (2012). Interpretative guiding and sustainable development: A framework. *Tourism Management Perspectives*, 4, 80-85. 10.1016/j.tmp.2012.05.003
- Hughes, M. & Saunders, A. M. (2005). Interpretation, activity participation and environmental attitudes of visitors to Penguin Island, Western Australia. *Society and Natural Resources*, 18, 611-624.
- Høyer, K. G. (2000). Sustainable Tourism or Sustainable Mobility? The Norwegian Case. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(2), 147-160. 10.1080/09669580008667354
- Innovasjon Norge. (2014). Trender og utviklingstrekk som påvirker reiselivet. Hentet 09.03 fra <https://www.slideshare.net/innovasjon norge/trender-og-utviklingstrekk-som-pvirker-reiselivet>
- Innovasjon Norge. (2017). Nøkkeltall for norsk turisme 2016. Hentet 29.04 fra <https://www.innovasjon norge.no/contentassets/0d32e3231c0a4367a96838ee3bb5b294/nokkeltall-for-norsk-turisme-2016.pdf>
- IPCC. (2007). Summary for Policymakers. I M. L. Parry, O. F. Canziani, P. J. Palutikof, P. J. Van Der Linden & C. E. Hanson (Red.), *Climate change 2007: impacts, adaptation and vulnerability : contribution of Working Group II to the fourth assessment report*

- of the Intergovernmental Panel on Climate Change (s. 1-22). Cambridge UK: Cambridge University Press.
- IPCC. (2014). IPCC Fourth Assessment Report. Hentet 07.03 fra http://www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/wg2/en/annexessglossary-ad.html
- ITromsø.no. (2016). Eksplosjonsartet utvikling for turismen i Tromsø. Hentet 25.03.2018 fra <https://www.itromso.no/meninger/2016/12/28/Eksplosjonsartet-utvikling-for-turismen-i-Tromsø-13988212.ece>
- Jesson, J. K. (2011). *Doing your literature review: traditional and systematic techniques*. London: Sage.
- Johannessen, A. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg. utg.). Oslo: Abstrakt.
- Johannessen, M. (2016). *Safe Adventures. An ethnographic study of safety and adventure guides in Arctic Norway* (Master). UIT - Norges Arktiske Universitet, Alta.
- Johansen, H. H. (2017). *Trender innen det naturbaserte reiselivet i Norge, Sverige og Finland: En kvalitativ analyse.*: Norwegian University of Life Sciences, Ås.
- Kaján, E. & Saarinen, J. (2013). Tourism, climate change and adaptation: a review. *Current Issues in Tourism*, 16(2), 167-195. 10.1080/13683500.2013.774323
- Keul, A. (2014). Tourism neoliberalism and the swamp as enterprise. *Area*, 46(3), 235-241. 10.1111/area.12106
- Kielland, I. R. (2015). Utenfor allfarvei. Intervju med Nils Faarlund. Hentet 19.02 fra <https://www.dn.no/d2/2015/02/12/2110/Friluftsliv/utenfor-allfarvei>
- Klima- og miljødepartementet. (2016). Statsmelding nr. 18 (2015-2016) Friluftsliv - Natur som kilde til helse og livskvalitet. Hentet 12.03.2017 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-18-20152016/id2479100/sec6>
- Margaryan, L. (2016). Nature as a commercial setting: the case of nature-based tourism providers in Sweden. *Current issues in Tourism*. 10.1080/13683500.2016.1232378
- Margaryan, L. (2017). *Commercialization of Nature Through Tourism* (Phd Thesis for Doctoral Degree in Tourism Studies). Mid Sweden University, Östersund, Sverige.
- Margaryan, L. & Fredman, P. (2017). Bringing outdoor recreation and nature-based tourism in a commercial context: Insights from the Swedish service providers. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 17, 84-92. 10.1016/j.jort.2017.01.003
- Margaryan, L. & Stensland, S. (2017). Sustainable by Nature? The case of (non)adoption of eco-certification among nature-based tourism companies in Scandinavia. *Journal of Cleaner Production*, 162, 559-567.
- Mcgrath, P. & Sharpley, R. (2016). Slow Travel and Slow Tourism. New concept or new label? I M. Clancy (Red.), *Slow Tourism, food and cities: Pace and search for the good life*. London: Routledge.
- Mehmetoglu, M. (2007). *Naturbasert turisme*. Bergen: Fagbokforl.
- Molstad, A. (2018). Hurtigruten, hva nå? *Aftenposten Innsikt*, 19-27.
- Moscardo, G. (1996). Mindful Visitors: Heritage and Tourism. *Annals of Tourism Research*, 23(2), 376-397. 10.1016/0160-7383(95)00068-2
- Moscardo, G. (1998). Interpretation and Sustainable Tourism: Functions, examples and principles. *The Journal of Tourism Studies*, 9(1), 2-13.
- Mullins, S. & Spence, S. A. (2003). Re-examining thought insertion. Semi-structured literature review and conceptual analysis. *The British journal of psychiatry : the journal of mental science*, 182, 293.
- Nacipucha, D., Ruhanen, L. & Cooper, C. (2017). Adaption to climate change: a knowledge management approach. *Anatolia*, 28(3), 422-431. 10.1080/13032917.2017.1331455
- NGS. (2018). National Geographic Society. Hentet 31.03.2018 fra <https://www.nationalgeographic.com/maps/geotourism/>

- NHO Reiseliv. (2017). *Mot et bærekraftig reiseliv - Veikart for reiselivsnæringen i Norge.*: NHO Reiseliv. Hentet fra <https://www.nhoreiseliv.no/contentassets/b8ac6752ac3f463ebcc8ebb357121b07/veikart-barekraft.pdf>
- Nordlys. (2017). 85 måneder på rad med temperaturer over normalen. Hentet 16.04 fra <https://www.nordlys.no/svalbard/temperatur/varmerekord/85-maneder-pa-rad-med-temperaturer-over-normalen/s/5-34-755506>
- NRK. (2015). Turiststrømmen til Svalbard har eksplodert. Hentet 03.04.2018 fra <https://www.nrk.no/troms/turiststrommen-til-svalbard-har-eksplodert-1.12258466>
- NRK. (2016). *Brennpunkt Trolltunga*. <http://www.nrk.no>. Hentet fra <https://www.tv.nrk.no/serie/brennpunkt>
- NRK. (2017a). Masseturisme klinger dårlig i mine ører. Hentet 05.05 fra https://www.nrk.no/troms/mdg-pa-sommaroy_-_-masseturisme-klenger-darlig-i-mine-orer-1.13629545
- NRK. (2017b, 17.oktober). *NRK Brennpunkt - Shit O'hoy*. Hentet fra <https://www.tv.nrk.no/serie/brennpunkt>
- Næss, A. (1999). *Økologi, samfunn og livsstil : utkast til en økosofi* (5. omarb. utg. [i.e. Ny utg.]. utg.Bokklubbens kulturbibliotek). Oslo: Bokklubben dagens bøker.
- Oh, H., Assaf, A. G. & Baloglu, S. (2016). Motivations and Goals of Slow Tourism. *Journal of Travel Research*, 55(2), 205-219. 10.1177/0047287514546228
- Olsson, H. & Sørensen, S. (2013). *Forskningsprosessen: kvalitative og kvantitative perspektiver* (Forskningsprocessen kvalitativa och kvantitativa perspektiv). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Pawar, A. V. & Spence, S. A. (2003). Defining thought broadcast: Semi-structured literature review. *The British Journal of Psychiatry*, 183(4), 287-291. 10.1192/bjp.183.4.287
- Peeters, P., Van Egmond, T. & Visser, N. (2004). *European Tourism, Transport and Environment. Final Version*. Breda: NHTV CSTT.
- Petterson, E. (2016). Stadig flere turister velger Nord-Norge. Hentet 19.02 fra <https://www.vol.no/nyheter/aktuelt/2016/06/12/Stadig-flere-turister-velger-Nord-Norge-12878856.ece>;
- Poudel, S. & Nyaupane, G. P. (2013). The Role of Interpretative Tour Guiding in Sustainable Destination Management. *Journal of Travel Research*, 52(5), 659-672. 10.1177/0047287513478496
- Powell, R. B. & Ham, S. H. (2008). Can Ecotourism Interpretation Really Lead to Pro-Conservation Knowledge, Attitudes and Behaviour? Evidence from the Galapagos Islands. *Journal of Sustainable Tourism*, 16(4), 467-489. 10.1080/09669580802154223
- Rantala, O., Rokenes, A. & Valkonen, J. (2016). Is adventure tourism a coherent concept? A review of research approaches on adventure tourism. *Annals of Leisure Research*. 10.1080/11745398.2016.1250647
- Regjeringen. (2009). Tolkning av svalbardmiljøloven § 78 om gebyr for tilreisende og § 98 om Svalbard miljøvernfond. Hentet 02.05 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/-78-og-98---tolkning-av-svalbardmiljoloov/id582056/>
- Regjeringen. (2016). Rekordår for reiselivet - turistboom i Troms regionen. Hentet 13.01.2018 fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/rekordar-for-reiselivet-turist-boom-i-tromso-regionen/id2525677/>
- Reisinger, Y. & Steiner, C. (2006). Reconceptualising Interpretation: The Role of Tour Guides in Authentic Tourism. *Current Issues in Tourism*, 9(6), 481-498. 10.2167/cit280.0

- Rosland, K. (2017). Reiselivssegmenter - masseturisme. Hentet 19.04 fra <https://ndla.no/nb/node/102654?fag=102780>
- Ryan, C., Hughes, K. & Chirgwin, S. (2000). The gaze, spectacle and ecotourism. *Annals of Tourism Research* 27(1), 148-163.
- SAINTS. (2016). *Work Package Three. Final Report: Consumer Research*. University of the Highlands and Islands West Highland College.
- Scott, D. (2012). *Tourism and climate change: impacts, adaptation and mitigation* (Contemporary geographies of leisure, tourism and mobility 10). London: Routledge.
- Scott, D., Gössling, S. & Hall, C. M. (2012). International tourism and climate change. *WIREs Climate Change*, 3, 213-232. 10.1002/wcc.165
- Setreng, S. K. (1976). *Økokrise, natur og menneske : en innføring i økofilosofi og økopolitikk*. Trondheim: Tapir.
- Shani, A. & Arad, B. (2014). Climate change and tourism: time for environmental skepticism. *Tourism Management*, (44), 82-85.
- Sletvold, O. (2007). *The Complex Guide Role* (IGU - Internordic Guide Education Project Report): Vocational College Lappia.
- SNL. (2015). Store Norske leksikon - Turisme i Norge. Hentet 23.04.2018 fra https://snl.no/turisme_i_Norge
- Snyder, J. (2007). *Tourism in the polar regions: the sustainability challenge*. Nairobi: United Nations Environment Programme.
- SSB. (2017). Statistikknett Nord-Norge. Reiselivsnæringen i et regionalt perspektiv. Hentet 11.04.2018 fra <http://www.statistikknett.no/nordnorge/ar/Default.aspx>
- St.melding nr. 22. (2008-2009). *Svalbard*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- St.melding nr. 22. (2016-2017). *Opplev Norge - unikt og eventyrlig*. Oslo: Det kongelige Nærings- og Fiskeridepartement. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/95efed8d5f0442288fd430f54ba244be/no/pdf/fs/stm201620170019000dddpdfs.pdf>
- St.melding nr. 32. (2015 - 2016). *Svalbard*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Stensli, S. (2015). *En Dokumentstudie av Coachende lederstil* (Bachelor). Høgskolen i Hedemark.
- Stirling, I. & Parkinson, C. L. (2006). Possible Effects of Climate Warming on Selected Populations of Polar Bears (*Ursus maritimus*) in the Canadian Arctic. *Arctic*, 59(3), 261-275. 10.14430/arctic312
- Stoddard, J. E., Evans, M. R. & Davé, D. S. (2008). Sustainable Tourism. *Cornell Hospitality Quarterly*, 49(3), 245-257. 10.1177/1938965508320574
- Svalbardposten. (2018). 47.300 cruiser til Svalbard. Hentet 9. april fra <http://www.svalbardposten.no/nyheter/47-300-cruiser-til-svalbard/19.9305>
- Svartdal, F. (1998). *Læringspsykologi*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Swarbrooke, J., Beard, C., Leckie, S. & Pomfret, G. (2003). *Adventure Tourism. The new frontier*. London: Ruthledge.
- Tangeland, T. (2011). Why do people purchase Nature-Based Tourism Activity Products? A Norwegian Case Study of outdoor Recreation. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 11(4), 435-456. 10.1080/15022250.2011.619843
- Tilden, F. (1977). *Interpreting our heritage* (3. utg.) Chapel Hill books Interpreting our heritage.
- Tilden, F. (2007). *Interpreting our heritage. Expanded and updated*. (4. utg.). Chapel Hill, N.C: University of North Carolina Press.
- UNWTO. (2003). *Climate Change and Tourism*. Foredrag holdt ved The first international conference on climate change tourism, Djerba, 9. - 11. april

- UNWTO. (2007). *Davos declaration. Climate change and tourism responding to global challenges*. Foredrag holdt ved Second International conference on climate change and tourism, Davos, Sveits.
- UNWTO. (2018). Global Code of Ethics for Tourism. Hentet 02.05 fra <http://ethics.unwto.org/en/content/global-code-ethics-tourism-article-3>
- Varley, P. & Medway, D. (2011). Ecosophy and Tourism: Rethinking a mountain resort. *Tourism Management*, 32, 902-911.
- Varley, P. & Semple, T. (2015). Nordic Slow Adventure: Explorations in Time and Nature. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 15(1-2), 73-90. 10.1080/15022250.1028142
- Vingdal, I. & Hollekim, I. (2001). *Barn i naturen - utfordring - opplevelse - læring*. Oslo: Gyldendal Undervisning.
- Visit Svalbard. (2018a). Gjesteundersøkelse for Svalbard 2018. Hentet 11.04.2018 fra <https://www.visitsvalbard.com/dbimsgs/Gjesteundersøkelse%20Svalbard%202018.pdf>
- Visit Svalbard. (2018b). Longyearbyen. En av Norges bærekraftige reisemål. Hentet 03.04 fra <https://www.visitsvalbard.com/informasjon-for-besokende/baerekraftig-reisemal>
- Wall, G. & Badke, C. (1994). Tourism and Climate Change: An international Perspective *Journal of Sustainable Tourism*, 2, 193-203.
- Wall, G., Harrison, R., Kinnard, V., MacBoyle, G. & Quinland, C. (1986). The Implications of Climate Change for camping in Ontario. *Journal of Recreational Research Review*, 13, 50-60.
- Wang, L.-E., Zeng, Y. & Zhong, L. (2017). Impact of Climate Change on Tourism on the Qinghai-Tibetan Plateau: Research Based on a Literature Review. *Sustainability*, 9(9), 1539. 10.3390/su9091539
- WCED. (1987). *Our Common Future. World Commission on Environment and Development*. Oslo: Tiden.
- WEF. (2017). The growth paradox: can tourism ever be sustainable? Hentet 12.05 fra <https://www.weforum.org/agenda/2017/08/the-growth-paradox-can-tourism-ever-be-sustainable>
- WEF. (2018, 11.05.2018). Tourism is responsible for a staggering 8% of global greenhouse emissions. Hentet 14.05 fra <https://www.weforum.org/agenda/2018/05/booming-tourism-emits-8-percent-of-greenhouse-gases-study-shows>
- Weiler, B. & Davis, D. (1993). An exploratory investigation into the roles of the nature-based tour leader. *Tourism Management*, 14(2), 91-98. 10.1016/0261-5177(93)90041-I
- Weiler, B. & Ham, S. H. (2001). *100.000 thousand beating bird hearts: Tourism, wildlife and interpretation*. Foredrag holdt ved The first National Conference on Wildlife Tourism in Australia, Hobart, Tasmania, 20. - 30. oktober 2001.
- Wild Norway. (2018). Wild Norway - turoperatør. Produktbeskrivelser. Hentet 09.04 fra <http://www.wildnorway.com>
- Zoglowek, H. & Rolland, C. (2007). Friluftsliv - et emne med de gode opplevelser? *Kroppssøving*, (3), 22-25.
- Aall, C. & Høyer, K. G. (2005). Tourism and Climate Change Adaptation: The Norwegian Case. I C. M. Hall & J. Higham (Red.), *Tourism, Recreation and Climate Change*. Clevedon, England: Channel View Publications.
- Aarskog, K. (2018, 04.05). Jubileumstur til Svalbards høyeste fjell. Hentet 04.05 fra https://www.uit.no/nyheter/artikkel?p_document_id=574748